RubenWillaert
restauratie & archeologie
decoratie

GEEFT HET VERLEDEN EEN TOEKOMST

Wilgendijk 47-53
(Diksmuide, West-Vlaanderen)

Projectcode: 2021L99
December 2021

ARCHEOLOGIENOTA
BUREAUONDERZOEK (FASE 0)
DEEL 1: RESULTATEN VAN HET BUREAUONDERZOEK

Colofon

Ruben Willaert NV
Ten Briele 14 bus 15
8200 Sint-Michiels-Brugge

Auteur: Aaron Willaert

Het eventuele nummer van het wettelijk depot of het buitenlandse equivalent hiervan: /
De naam en het erkenningsnummer van de erkende archeoloog:
Ruben Willaert, OE/ERK/Archeoloog/2015/00069

© Ruben Willaert NV, Sint-Michiels-Brugge, 2021
Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Ruben Willaert NV.

Ruben Willaert NV aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

INHOUDSTAFEL

1 Resultaten van het bureauonderzoek 7

1.1 Administratieve gegevens 7
1.2 Onderzoeksopdracht 9

1.2.1 Doelstelling 9
1.2.2 Onderzoeksvragen 9
1.2.3 Juridische context 9
1.2.4 Randvoorwaarden 9
1.2.5 Archeologische voorkennis van het terrein 10

1.3 Werkwijze en strategie 11

1.3.1 Methode 11
1.3.2 Fysisch geografische situatie 11
1.3.3 Historische context en bekende archeologie vindplaatsen 11
1.3.4 Archeologische indicatoren 12
1.3.5 Verstoringshistoriek 12

1.4 Assessmentrapport 13

1.4.1 Introductie tot het projectgebied 14

1.4.1.1 Ruimtelijke situering 14
1.4.1.2 Geplande werken 15

1.4.2 Fysisch geografische en geologische situatie 17

1.4.2.1 Landschappelijke situering 17
1.4.2.2 Tertiaire lithostratigrafie 20
1.4.2.3 Quartaire lithostratigrafie 21
1.4.2.4 Bodemvormingsprocessen 22

1.4.3 Historische en archeologische voorkennis 23

1.4.3.1 Overzicht van de gekende archeologische waarden 23
1.4.3.2 Historische context en bekende archeologische vindplaatsen 32
1.4.3.3 Archeologische indicatoren en cartografische bronnen 35
1.4.3.4 Huidige gebruik en verstoringen 40

1.5 Synthese 43

2 Bibliografie 44

FIGURENLIJST

Figuur 1: Projectgebied weergegeven op de GRB-basiskaart (Bron: Geopunt).....8
Figuur 2: Projectgebied weergegeven op de topografische kaart van België (Bron: Geopunt). 8
Figuur 3: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschalig, winteropnamen, 2020 (Bron: Geopunt).....14
Figuur 4: Bestaande kelder weergegeven op de orthofoto, middenschalig, winteropnamen, 2020 (Bron: Geopunt).....15
Figuur 5: Geplande werken weergegeven op de orthofoto, middenschalig, winteropnamen, 2020 (Bron: Geopunt).....16
Figuur 6: Projectgebied weergegeven op de Traditionele Landschappenkaart (Bron: Geopunt). 17
Figuur 7: Projectgebied weergegeven op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (Bron: Geopunt). 18
Figuur 8: Projectgebied weergegeven op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (Bron: Geopunt). 18
Figuur 9: Projectgebied weergegeven op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (Bron: Geopunt). 19
Figuur 10: Hoogteverloop, NW-ZO. 19
Figuur 11: Hoogteverloop, ZW-NO. 19
Figuur 12: Projectgebied weergegeven op de Tertiair Geologische Kaart (Bron: Geopunt). ..20
Figuur 13: Projectgebied weergegeven op de Quartair Geologische Kaart (Bron: Geopunt). .21
Figuur 14: Projectgebied weergegeven op de Bodemkaart (Bron: Geopunt).....22
Figuur 15: Recent archeologisch onderzoek weergegeven op de GRB-basiskaart (Bron: Geopunt); 24
Figuur 16. Lokalisatie gracht, aangetroffen tussen de Generaal Baron Jacquesstraat (links) en de Reuzemolenstraat (rechts) (PYPE, BONCQUET & DE GRYSE 2012, fig. 18).....25
Figuur 17: Aanduiding onderzoeken ter hoogte van de Grote Markt (bron: Degryse, J.).....26
Figuur 18: Profiel 1 in Werkput 1 met antropogene accumulatie boven opgevulde geul, de bovenste meter bestaat uit een puinpakket (ABO nv 2020). 27
Figuur 19: Projectgebied weergegeven op het DHMV met aanduiding van de CAI-polygonen binnen een straal van 2 km van het projectgebied (Bron: Geopunt).....28
Figuur 20: Reconstructie van de stadsontwikkeling op de kadasterkaart van Popp met aanduiding van het onderzoeksterrein (rood). (DEWILDE 1986, 134-157.) 34

Figuur 21: Projectgebied weergegeven op de Deventerkaart, ca. 1560 (Bron: NGI Cartesius). 35
Figuur 22: Projectgebied weergegeven op de kaart van Vedastus Du Plouich, ca.1640 (Bron: Universiteitsbibliotheek Gent).....36
Figuur 23; Projectgebied weergegeven op het plan van Martinus Hacke, 1716 (Stadsarchief Diksmuide). 36
Figuur 24: Projectgebied weergegeven op de Ferrariskaart, 1771-1777 (Bron: Geopunt). 37
Figuur 25: Projectgebied weergegeven op de Atlas der Buurtwegen, ca. 1840 (Bron: Geopunt). 37
Figuur 26: Projectgebied weergegeven op de Poppkaart, 1842-1879 (Bron: Geopunt).....38
Figuur 27: Projectgebied weergegeven op de topografische kaart van 1883 (NGI Cartesius).38
Figuur 28: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, kleinschalig, zomeropnamen, 1971 (Bron: Geopunt).....40
Figuur 29: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, kleinschalig, zomeropnamen, 1979-1990 (Bron: Geopunt).....41
Figuur 30: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschalig, winteropnamen, 2000-2003 (Bron: Geopunt).....41
Figuur 31: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschalig, winteropnamen, 2008-2011 (Bron: Geopunt).....42
Figuur 32: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschalig, winteropnamen, 2020 (Bron: Geopunt).....42

TABELLENLIJST

Tabel 1: Administratieve gegevens: De administratieve gegevens identificeren de actoren die betrokken zijn bij het vooronderzoek en de locatie van het vooronderzoek.....7

1 Resultaten van het bureauonderzoek

1.1 Administratieve gegevens

Tabel 1: Administratieve gegevens: De administratieve gegevens identificeren de actoren die betrokken zijn bij het vooronderzoek en de locatie van het vooronderzoek.

a) De locatie van het vooronderzoek met vermelding van:	Provincie	West-Vlaanderen
	Gemeente	Diksmuide
	Deelgemeente	/
	Postcode	8600
	Adres	Wilgendijk 47-53 8600 Diksmuide
	Toponiem	Wilgendijk 47-53
	Bounding box (Lambertcoördinaten)	X_{min} = 44188 Y_{min} = 192588 X_{max} = 44272 Y_{max} = 192647
b) Het kadasterperceel met vermelding van gemeente, afdeling, sectie, perceelsnummer of -nummers en kaartje	Diksmuide, Afdeling 1, Sectie A, nr's: 558x, 558w, 558y, 558v Figuur 1	
c) Een topografische kaart van het onderzochte gebied waarvan de schaal afgestemd is op de grootte van het projectgebied	Figuur 2	
d) Alle betrokken actoren en specialisten	Wouter Van Goidsenhoven (erkend archeoloog) Clara Thys (archeoloog) Elke Ghyselbrecht (aardkundige) Aaron Willaert (historicus)	
e) Personen buiten het project die geraadpleegd of betrokken werden voor algemene wetenschappelijke advisering	/	

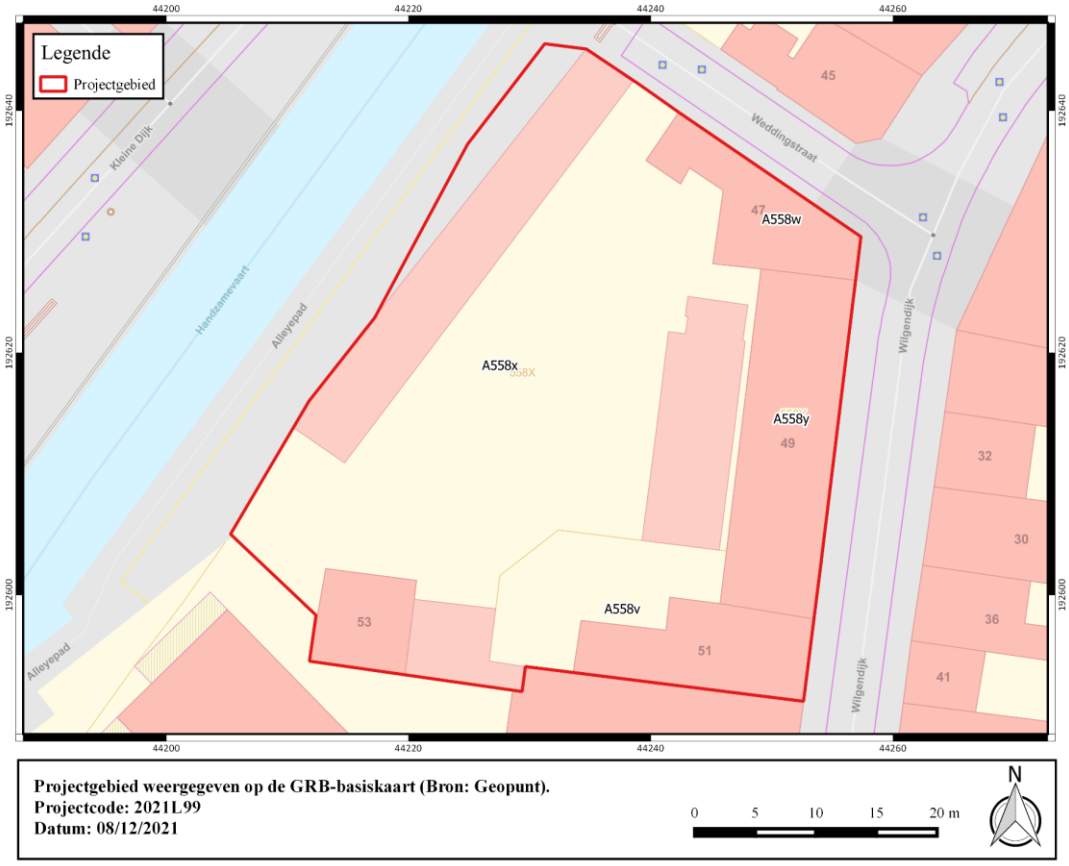

Figuur 1: Projectgebied weergegeven op de GRB-basiskaart (Bron: Geopunt).

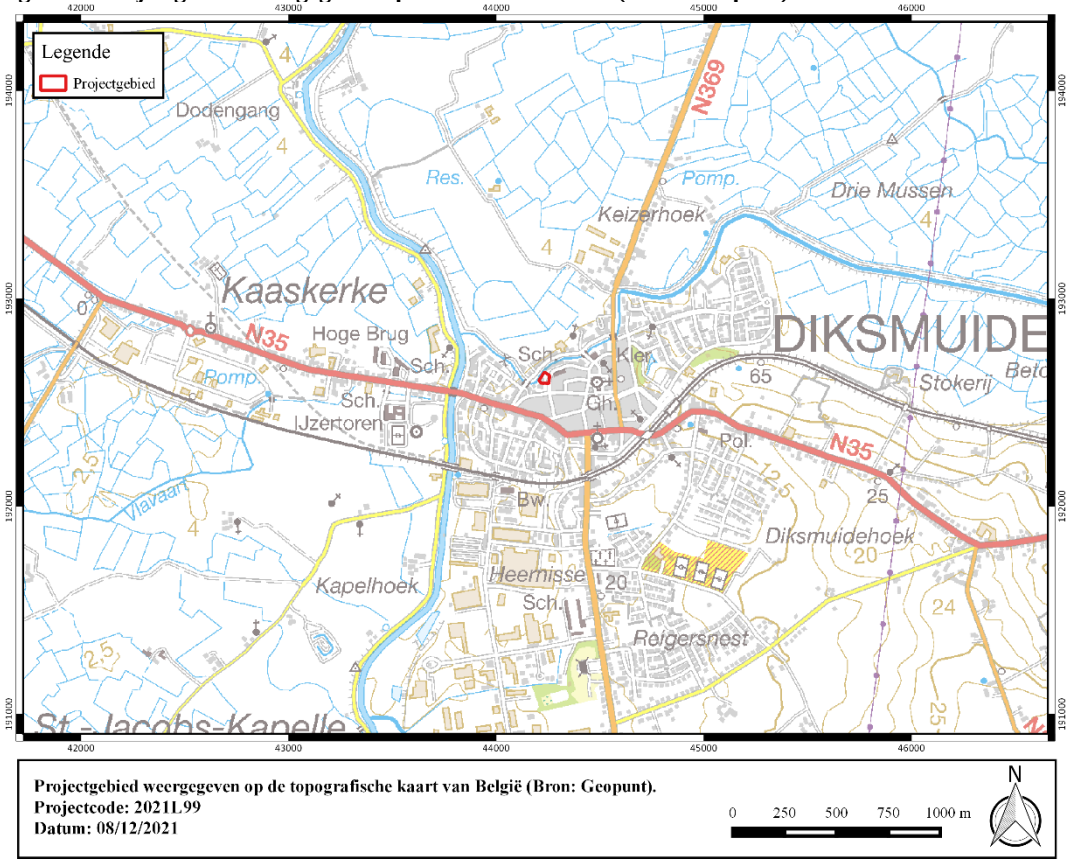

Figuur 2: Projectgebied weergegeven op de topografische kaart van België (Bron: Geopunt).

1.2 Onderzoeksopdracht

1.2.1 Doelstelling

Het archeologisch vooronderzoek betracht altijd eerst door raadpleging van gekende en ontsloten informatiebronnen tijdens een bureauonderzoek eventueel aanwezig archeologisch erfgoed binnen het onderzoeksgebied te inventariseren, waarderen en veiligstellen.

1.2.2 Onderzoeksvragen

Voor het bureauonderzoek zijn volgende onderzoeksvragen te formuleren:

- Hoe is de aardkundige opbouw van het onderzoeksgebied?
- Welke processen van bodemvorming zijn bekend?
- Welke geomorfologische processen zijn bekend?
- Welke aardkundige eenheden zijn archeologisch relevant en wat is hun diepteligging?
- Zijn er archeologische resten bekend binnen de grenzen van het plangebied?
- Welke is de aard en ouderdom van bekende archeologische resten?
- Welke is de conserveringsgraad en gaafheid van de bekende archeologische resten?
- Wat is de invloed van de toekomstige inrichting op eventueel aanwezige archeologische resten?

1.2.3 Juridische context

Het onderzoeksterrein situeert zich volgens het gewestplan in een zone bestemd als woongebied. Het plangebied is gelegen binnen de vastgestelde archeologische zone van de historische stadskern van Diksmuide. Het onderzoeksterrein situeert zich noch binnen een archeologische site, noch binnen een zone waar geen archeologie te verwachten valt. Deze archeologienota wordt opgemaakt naar aanleiding van een geplande stedenbouwkundige vergunningsaanvraag waarbij de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 100 m^2 of meer beslaat en de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de aanvraag betrekking heeft 300 m^2 of meer bedraagt.

De oppervlakte van het plangebied in kwestie bedraagt 1896 m², vandaar is men verplicht een bekrachtigde archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag.

1.2.4 Randvoorwaarden

Voor het bureauonderzoek worden enkel toegankelijke en beschikbare bronnen gebruikt.

Een archeologisch vooronderzoek met ingreep in de bodem is momenteel onmogelijk voorafgaand aan het aanvragen van de stedenbouwkundige vergunning. Het plangebied is op heden bebouwd. Deze bebouwing dient eerst verwijderd te worden conform de sloopvoorwaarden opgenomen in het Programma van Maatregelen.

Daarom wordt geopteerd voor de uitzonderingsprocedure waarbij een nota wordt aangeleverd op basis van een bureauonderzoek. In dit bureauonderzoek wordt nagegaan of er op het projectgebied een uitgesteld vooronderzoek met ingreep in de bodem noodzakelijk is en of (gedeeltelijke) vrijgave mogelijk is.

1.2.5 Archeologische voorkennis van het terrein

Binnen de grenzen van projectgebied Diksmuide Wilgendijk 47 werd in het verleden geen archeologisch onderzoek uitgevoerd.

In de omgeving zijn wel enkele archeologische vindplaatsen gekend (cfr. infra).

1.3 Werkwijze en strategie

1.3.1 Methode

In de praktijk resulteert het bureauonderzoek in een inschatting van het archeologisch potentieel van een onderzoeksgebied. Het archeologisch potentieel drukt een verwachting uit ten aanzien van voorkomen, aard, gaafheid en conservering van de archeologische resten in de ondergrond van de planlocatie. Het archeologisch potentieel is gebaseerd op vier variabelen: fysisch-geografische situatie, bekende archeologische vindplaatsen, archeologische indicatoren en de verstoringshistoriek.

Pas na de vaststelling van het archeologisch potentieel kunnen onderbouwde inschattingen worden gemaakt over de planeffecten op eventueel archeologisch erfgoed.

1.3.2 Fysisch geografische situatie

Geologische, geomorfologische en bodemkundige data informeren over de genese van het landschap in het plangebied, de bodemopbouw en de ligging en de stratigrafische positie van sedimenten waarin archeologische fenomenen kunnen voorkomen. Een aantal (prehistorische) vindplaatstypen kunnen bovendien uitgesproken gekoppeld worden aan specifiek aanwijsbare landschapsvormen.

De aardkundige data laten ook toe om een verwachting te formuleren ten aanzien van de verschijningsvorm, d.i. de conserveringsgraad en gaafheid van het archeologische erfgoed.

Volgende informatiebronnen werden geconsulteerd t.b.v. een eerste aardkundige analyse:

- Tertiair en Quartair geologische kaart van Vlaanderen
- Toelichting bij de Quartair geologische kaart van Vlaanderen
- Bodemkaart van Vlaanderen
- Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen
- Hydrografische kaart van Vlaanderen

1.3.3 Historische context en bekende archeologie vindplaatsen

Beschikbare historische en toponymische kennis over woonplaatsen (buurtschap, gehucht, dorp, stad) in en nabij het onderzoeksgebied kan een zinvol kader bieden om de betekenis van bekende archeologische vindplaatsen te evalueren.

Om een overzicht te krijgen van de bekende archeologische vindplaatsen binnen het onderzoeksgebied werd de Centrale Archeologische Inventaris van Agentschap Onroerend Erfgoed geraadpleegd en is lokaal geïnformeerd naar recent onderzoek. De recente onderzoeken die voortvloeiden uit archeologienota's zijn geraadpleegd via loket.onroerend.erfgoed.be.

1.3.4 Archeologische indicatoren

Archeologische indicatoren omvatten diverse datacategorieën zoals resultaten van non-intrusieve archeologische prospectietechnieken (bijvoorbeeld vondstmeldingen van metaaldetectie), toevallige vondsten bij niet-archeologische graafwerken, maar vooral ook historisch-cartografische bronnen, iconografische data en fotocollecties. Ze vormen fysiek aanwijsbare fenomenen die een aanwijzing kunnen zijn voor de aanwezigheid, ter plaatse of in de nabijheid, van archeologische sites.

Archeologische indicatoren zijn gezocht in de Centrale Archeologische Inventaris van het Agentschap Onroerend Erfgoed en in ontsloten cartografische bronnen die zowel via Geopunt als via het Nationaal Geografisch Instituut (Cartesius) ter beschikking worden gesteld. Bijkomende cartografische bronnen zijn waar relevant bekomen via verder archiefonderzoek.

1.3.5 Verstoringshistoriek

De verstoringsgraad van het onderzoeksgebied bepaalt in belangrijke mate de te verwachten gaafheid en bewaringsgraad van eventueel aanwezig archeologische bodemarchief. Om een correcte inschatting van de verstoring van de bodem te kunnen maken kunnen allerhande bronnen van pas komen. Zo kan mondelinge informatie van vroegere gebruikers of bewoners, beschikbare plannen van (verdwenen) constructies, verslagen van bodemonderzoeken en saneringen of informatie over delfstoffenwinning relevante informatie bieden.

Aanvullende informatie over recent historisch landgebruik is afkomstig van geraadpleegde luchtopnames vanaf 1971, ter beschikking gesteld via Geopunt.

1.4 Assessmentrapport

Het assessmentrapport omvat alle relevante gegevens die over het projectgebied verzameld kunnen worden uit toegankelijke literatuur en kaartmateriaal, die bijdragen tot het gefundeerd inschatten van het archeologisch potentieel van het plangebied. Om dit laatste te bereiken worden de verzamelde gegevens met elkaar vergeleken, geconfronteerd en samengelegd. Dit rapport heeft als doel het plangebied binnen zijn archeologisch en landschappelijk kader te plaatsen, rekening houdend met de geplande bodemingrepen. De studie maakt gebruik van verschillende datasets, waarbij het uitgangspunt steeds het ontwerpplan van de toekomstige bodemingrepen is. Dit ontwerpplan wordt telkens geprojecteerd op de geologische, bodemkundige en historische kaarten. Alle kaartmateriaal werd vervaardigd met behulp van QGIS, een geografisch informatiesysteem.

Op basis van deze assessment van het projectgebied kan een gegronde argumentatie opgesteld worden over de noodzaak en het nut van al dan niet verder te nemen archeologische maatregelen, die uiteengezet worden in deel 2: het programma van maatregelen.

1.4.1 Introductie tot het projectgebied

1.4.1.1 Ruimtelijke situering

Het plangebied is gelegen in Diksmuide, in de provincie West-Vlaanderen. Diksmuide is omgeven door deelgemeenten: ten noorden door Beerst, ten oosten en ten zuiden door Esen, en ten westen door Esen en kaaskerke. Het verstedelijkt grondgebied van de stad is doorsneden door drukke verkeerswegen N35 en N369. De belangrijkste waterwegen zijn de IJzer en de Handzamevaart.

Het projectgebied grenst ten noorden aan de Weddingstraat, ten oosten aan Wilgendijk en ten westen aan de Handzamevaart. De stadskern (Grote Markt) situeert zich ca. 300 meter ten zuidoosten.

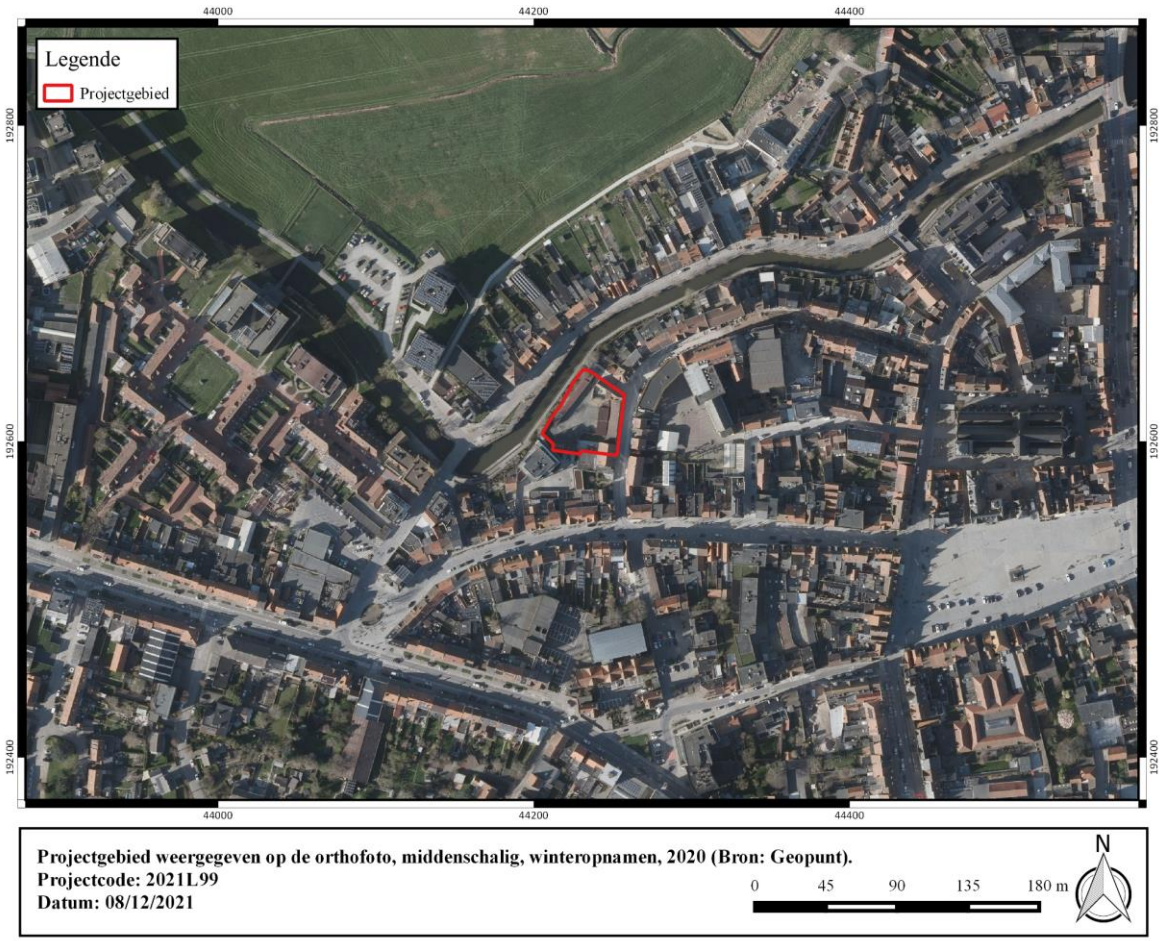

Figuur 3: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschalig, winteropnamen, 2020 (Bron: Geopunt).

1.4.1.2 Geplande werken

1.4.1.2.1 Bestaande toestand

De totale oppervlakte van het plangebied bedraagt ca. 1896 m², op heden is ca. 870 m² van het terrein bebouwd. De rest van het terrein is verhard met uitzondering van een smalle grasstrook van ca. 100 m². De bebouwing binnen de projectgrenzen omvat een aantal loodsen en woningen. Aan de zuidelijke grens van het projectgebied is een kelder aanwezig van ca. 45 m².

Figuur 4: Bestaande kelder weergegeven op de orthofoto, middenschalig, winteropnamen, 2020 (Bron: Geopunt).

1.4.1.2.2 Ontworpen toestand

De opdrachtgever plant vooreerst de sloop van de bebouwing en navolgend de realisatie van een meergezinswoning met ondergrondse parkeergelegenheid. Deze ondergrondse parkeergelegenheid zal een oppervlakte hebben van ca. 1150 m² en wordt aangelegd tot op een diepte van ca. 427 cm-mv, inclusief vloerplaat. De nieuwe meergezinswoning zal een footprint hebben van ca. 755 m². Ten zuiden hiervan wordt een fietsenstalling voorzien over een oppervlakte van ca. 90 m². De rest van het terrein wordt ingericht als verharding en groenzone. Voor deze buitenaanleg dient een bodemingreep gerekend te worden van ca. 50 cm-mv.

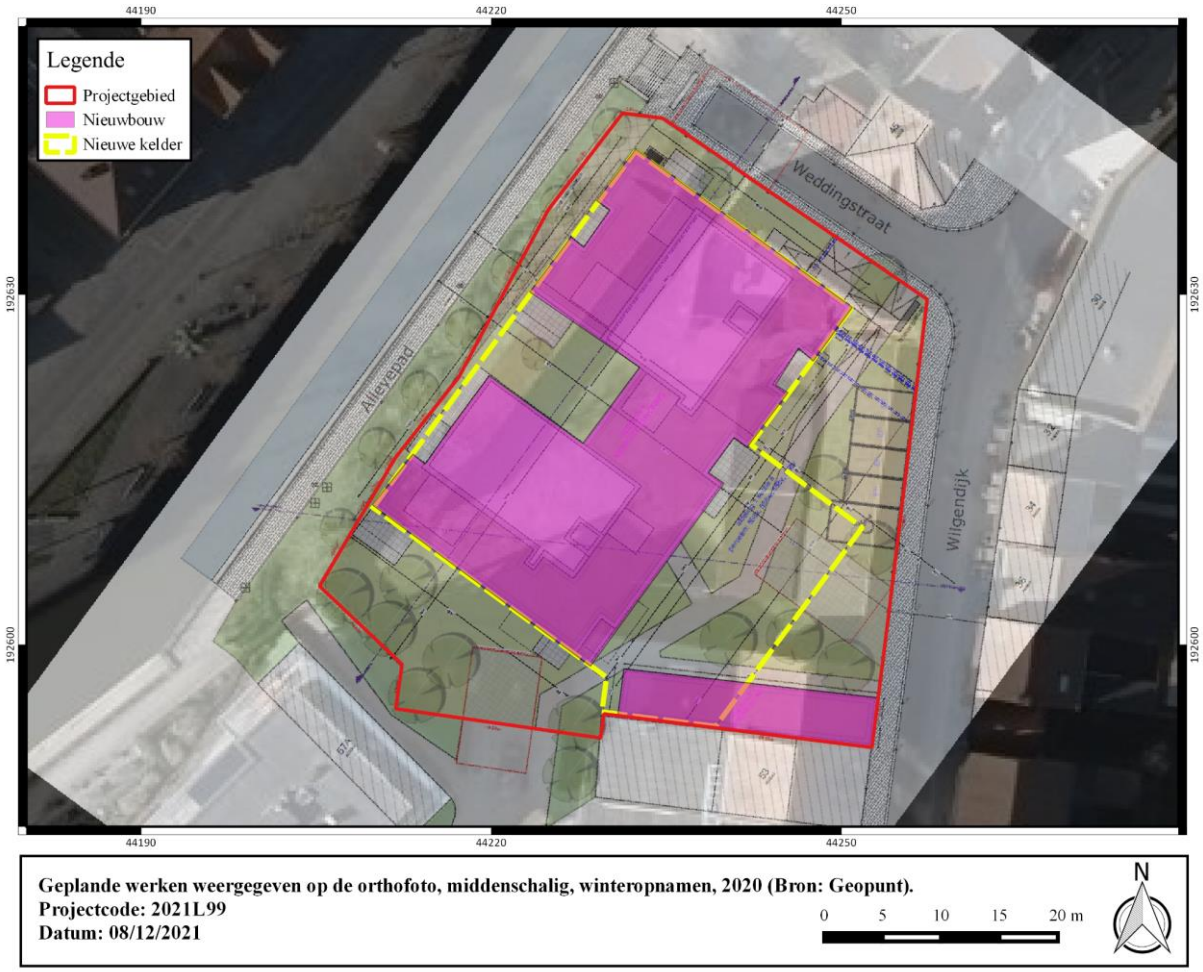

Figuur 5: Geplande werken weergegeven op de orthofoto, middenschalig, winteropnamen, 2020 (Bron: Geopunt).

1.4.2 Fysisch geografische en geologische situatie

1.4.2.1 Landschappelijke situering

Het plangebied is gelegen in de zandleem- en leemstreek.

Diksmuide ligt op de grens van de polderstreek, de zandleemstreek en de zandstreek. Ten noorden en ten westen van de stad situeert zich een weidse vlakte, gevormd door de valleien van de Handzamevaart en de Ijzer. Het projectgebied ligt op de overgang van een noordelijke uitloper van de rug van Westrozebeke richting het alluvium van de Ijzer.

Het plangebied is gelegen op een hoogteligging van ca. 5.4 tot 7.4 m TAW. Het zuidelijk terreindeel is duidelijk hoger gelegen. Verder helt het terrein af richting de Handzamevaart. Het detailbeeld van het hoogtemodel doet vermoeden dat er binnen de projectgrenzen reeds maaivelwijzigingen hebben plaatsgevonden die in verband te brengen zijn met de realisatie van de aanwezige bebouwing. De omvang van deze reliëfwijzigingen, of de impact op eventueel aanwezig archeologisch erfgoed , is op basis van de beschikbare gegevens niet te bepalen.

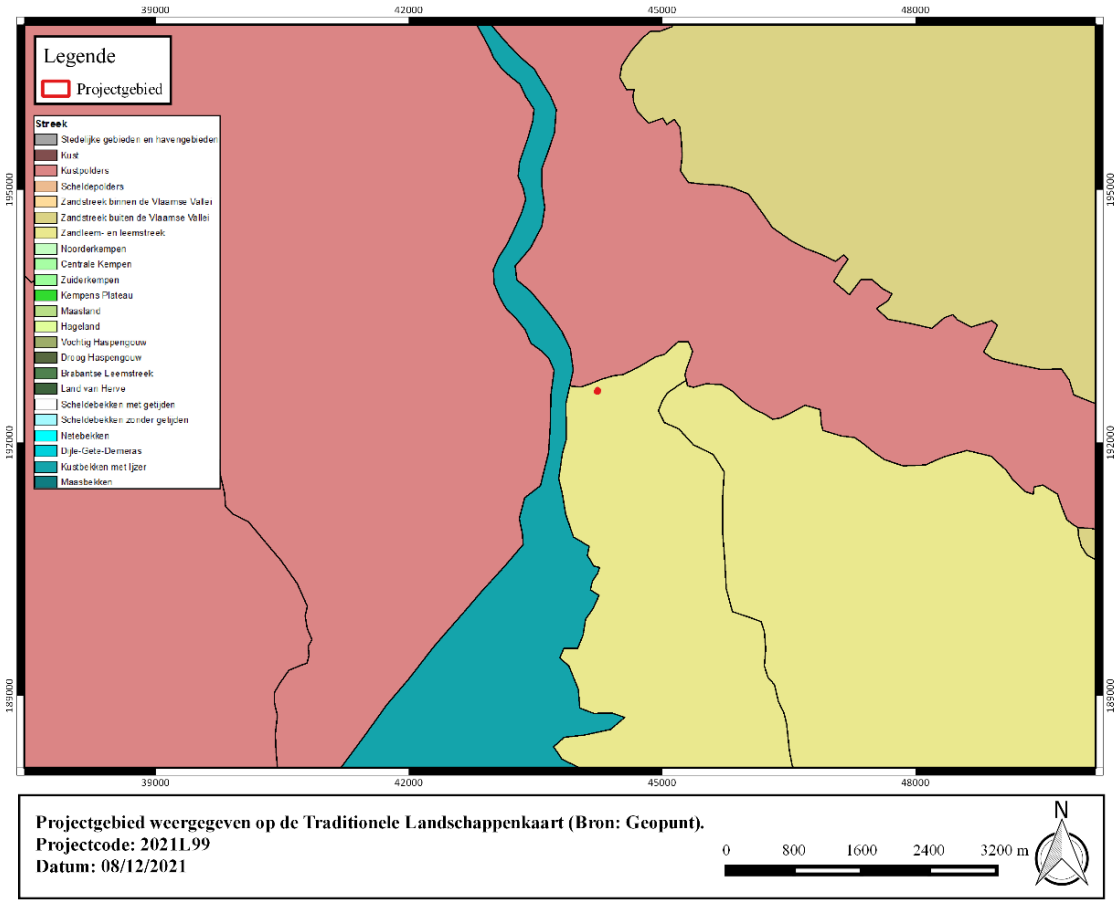

Figuur 6: Projectgebied weergegeven op de Traditionele Landschappenkaart (Bron: Geopunt).

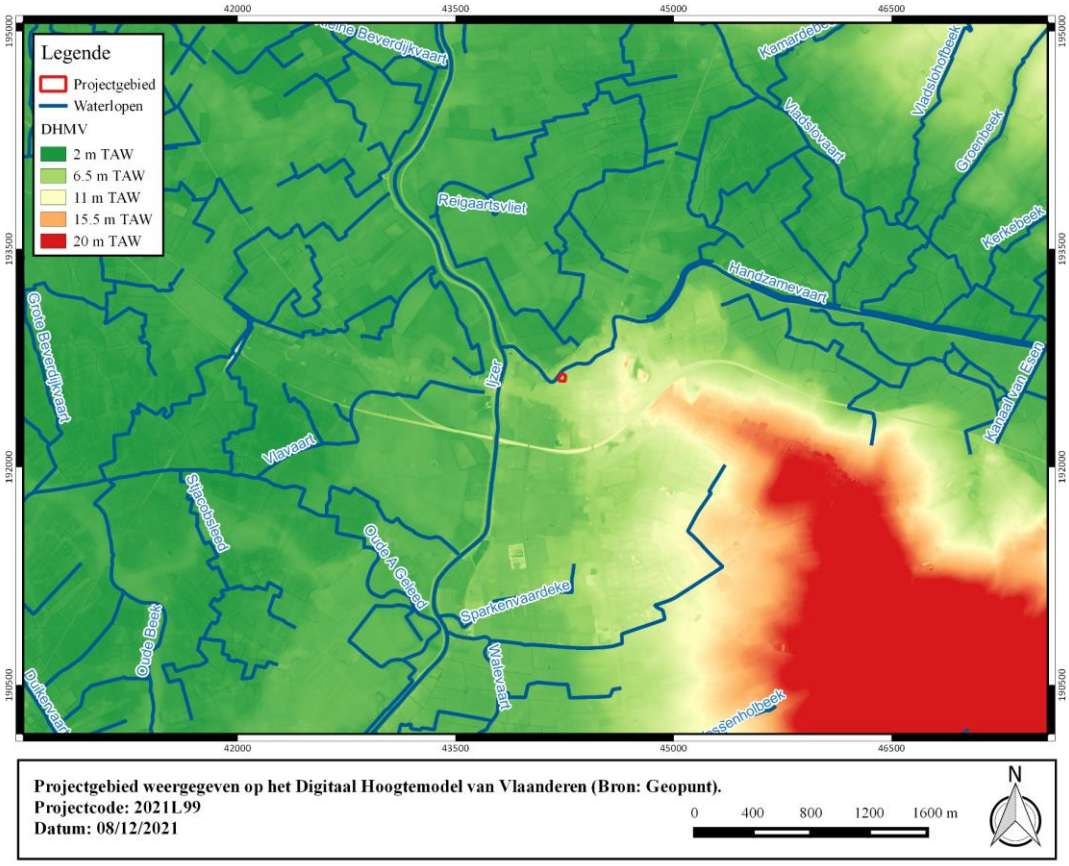

Figuur 7: Projectgebied weergegeven op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (Bron: Geopunt).

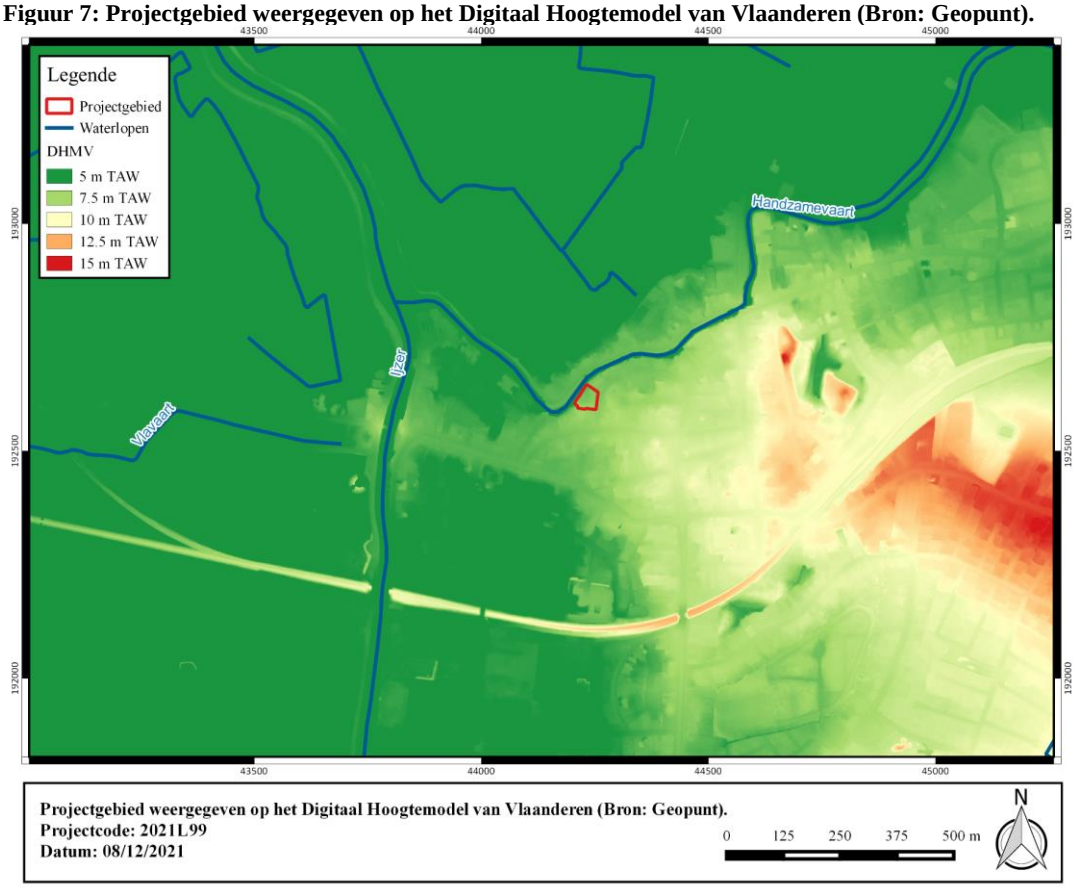

Figuur 8: Projectgebied weergegeven op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (Bron: Geopunt).

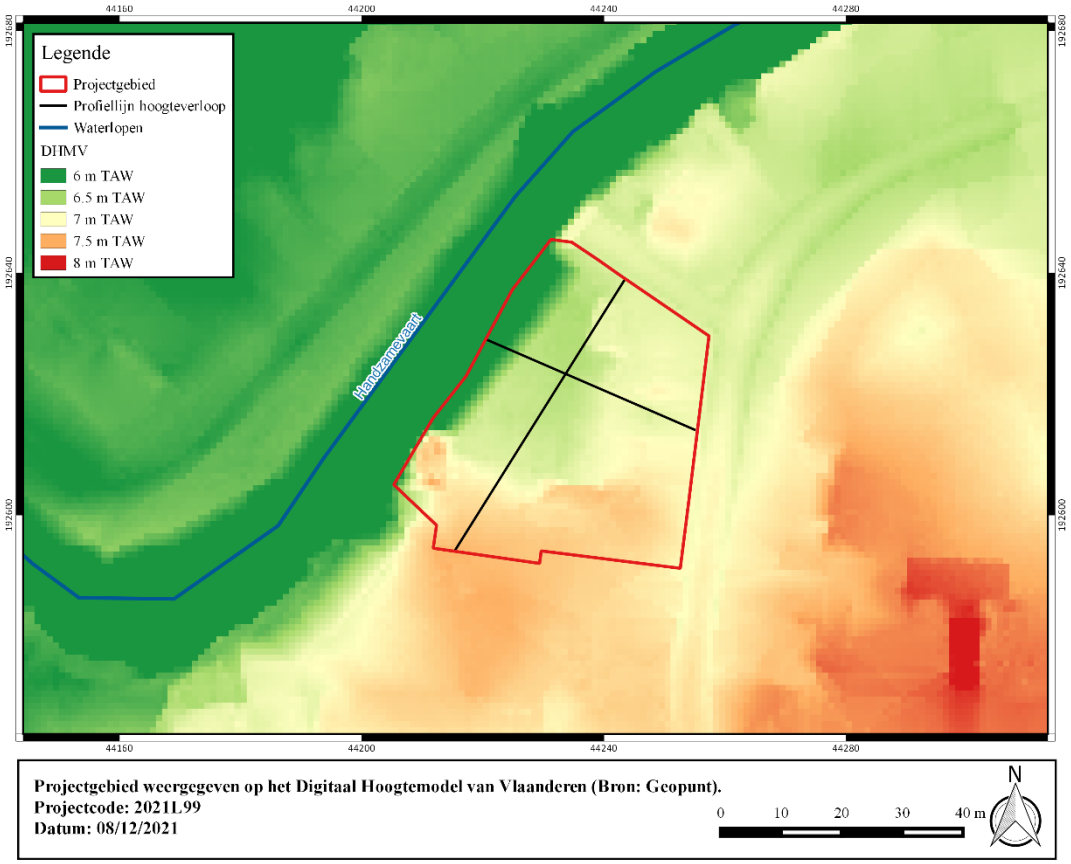

Figuur 9: Projectgebied weergegeven op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (Bron: Geopunt).

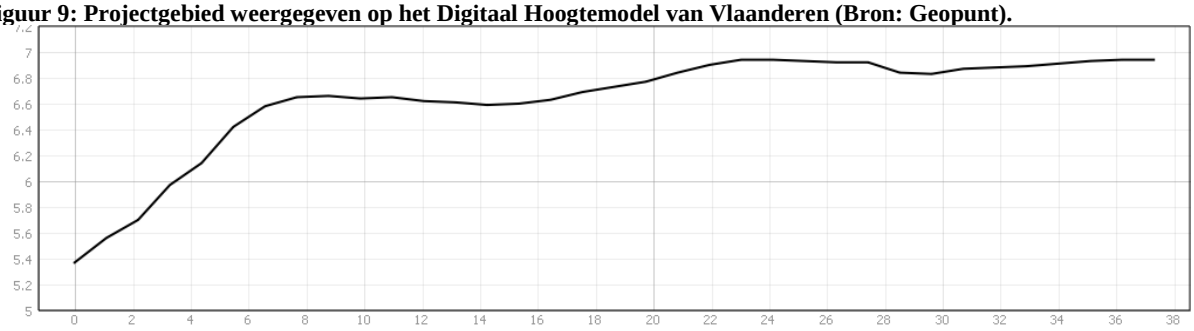

Figuur 10: Hoogteverloop, NW-ZO.

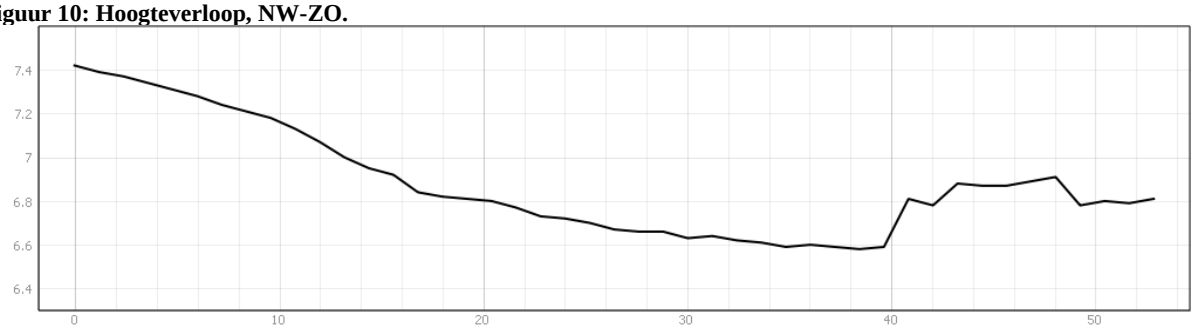

Figuur 11: Hoogteverloop, ZW-NO.

1.4.2.2 Tertiaire lithostratigrafie

Het projectgebied is gelegen in het **Lid van Kortemark (Formatie van Tielt).** De Formatie van Tielt bestaat uit een fijn zandig en zandig marien sediment.

Het oudste lid is het Lid van Kortemark en bestaat uit horizontaal gelamineerd fijn zandig grof silt en kleiig-siltig zeer fijn zand. Het is afgezet in de overgangszone tussen de buitenkust en de open shelf.

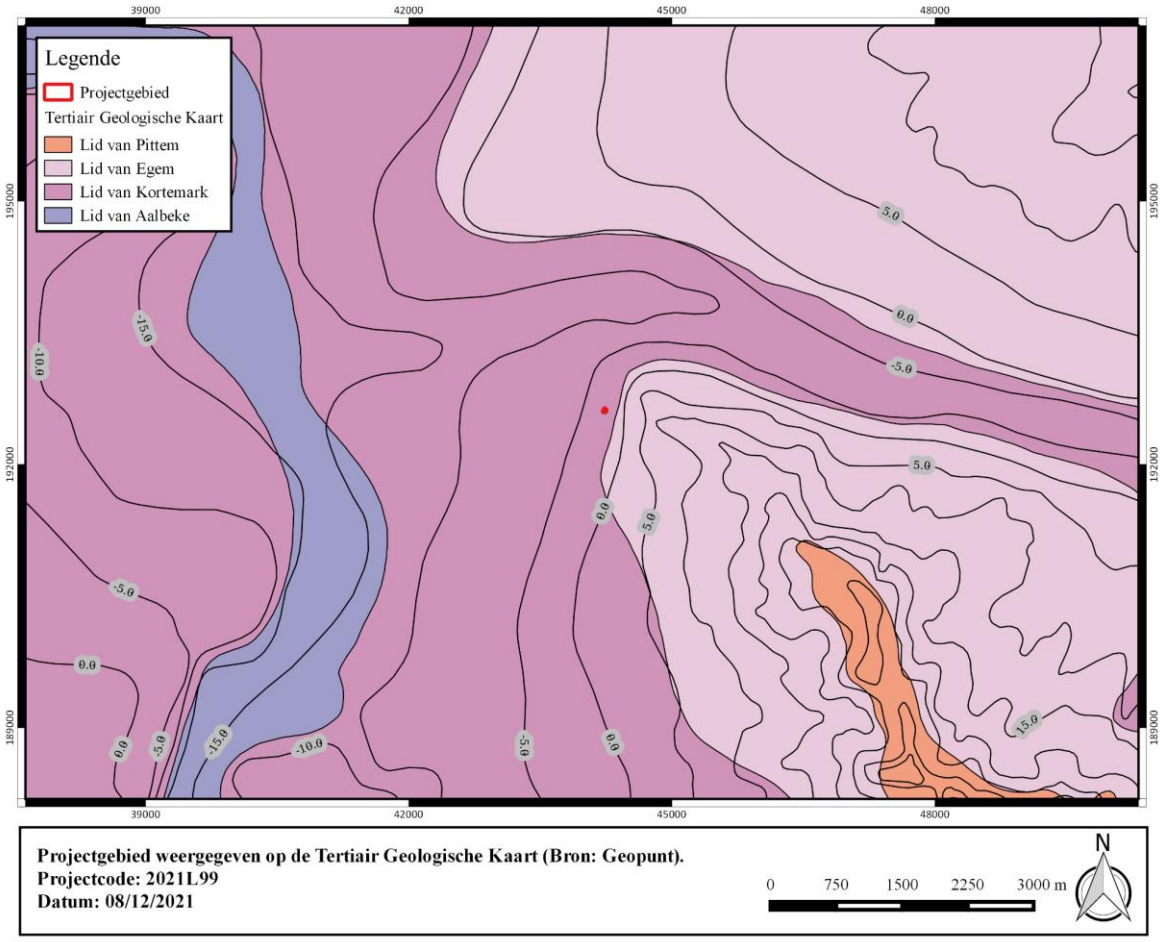

Figuur 12: Projectgebied weergegeven op de Tertiair Geologische Kaart (Bron: Geopunt).

1.4.2.3 Quartaire lithostratigrafie

Het projectgebied is gelegen in het **Quartair Type 3c.** Het bestaat uit een basis van fluviatiele afzettingen van het Weichseliaan gevolgd door een eolische afzetting van het Weichseliaan tot mogelijk Vroeg-Holoceen. Binnen deze afzetting kunnen mogelijks hellingsafzettingen van het Quartair voorkomen. Lokaal kan deze eolische afzetting afwezig zijn. De top bestaat uit een getijdenafzetting (marien en estuarien) van het Holoceen.

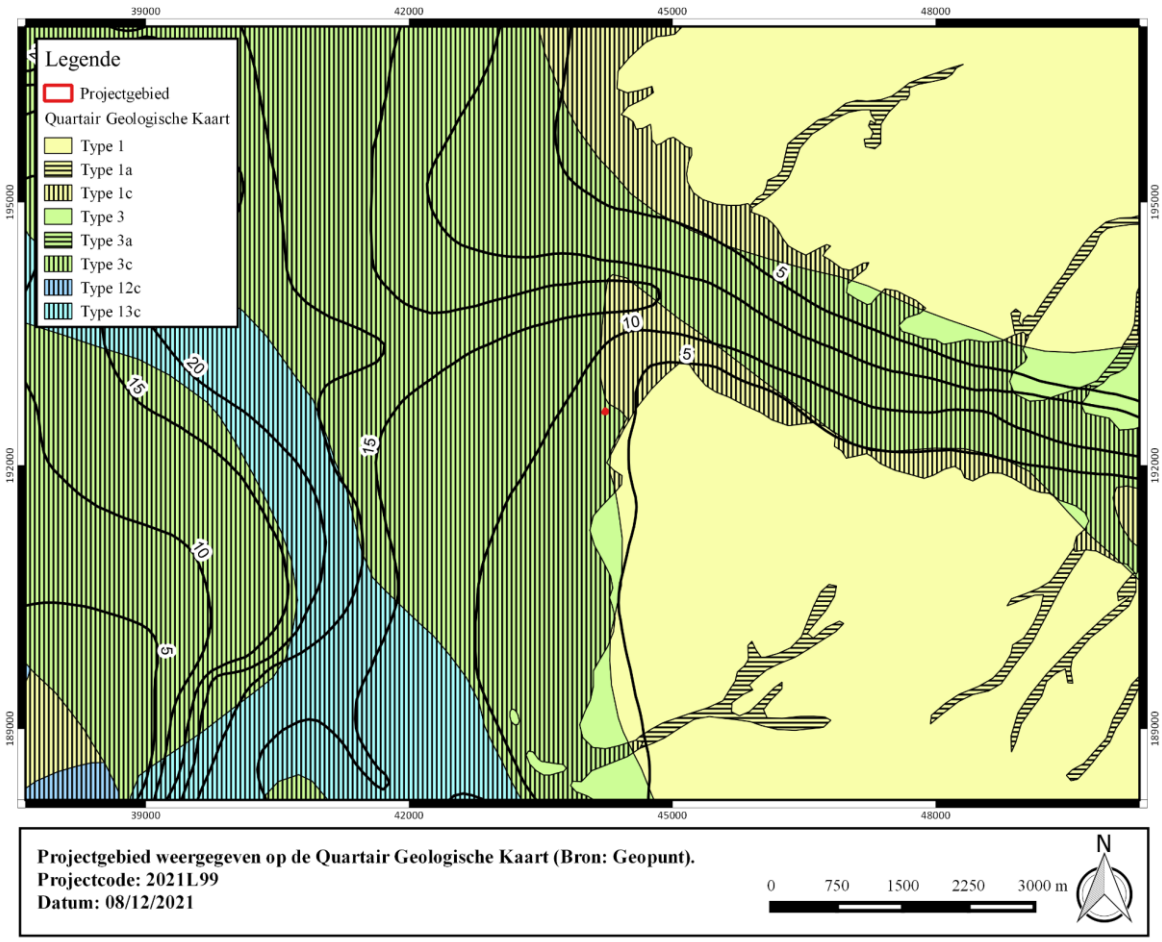

Figuur 13: Projectgebied weergegeven op de Quartair Geologische Kaart (Bron: Geopunt).

1.4.2.4 Bodemvormingsprocessen

Het bodemtype **OB** is een kunstmatig bodemtype waarbij de natuurlijke bodem sterk verstoord kan zijn door de aanwezige verharding of bebouwing. Hierdoor is het niet altijd mogelijk de natuurlijke bodem te herkennen.

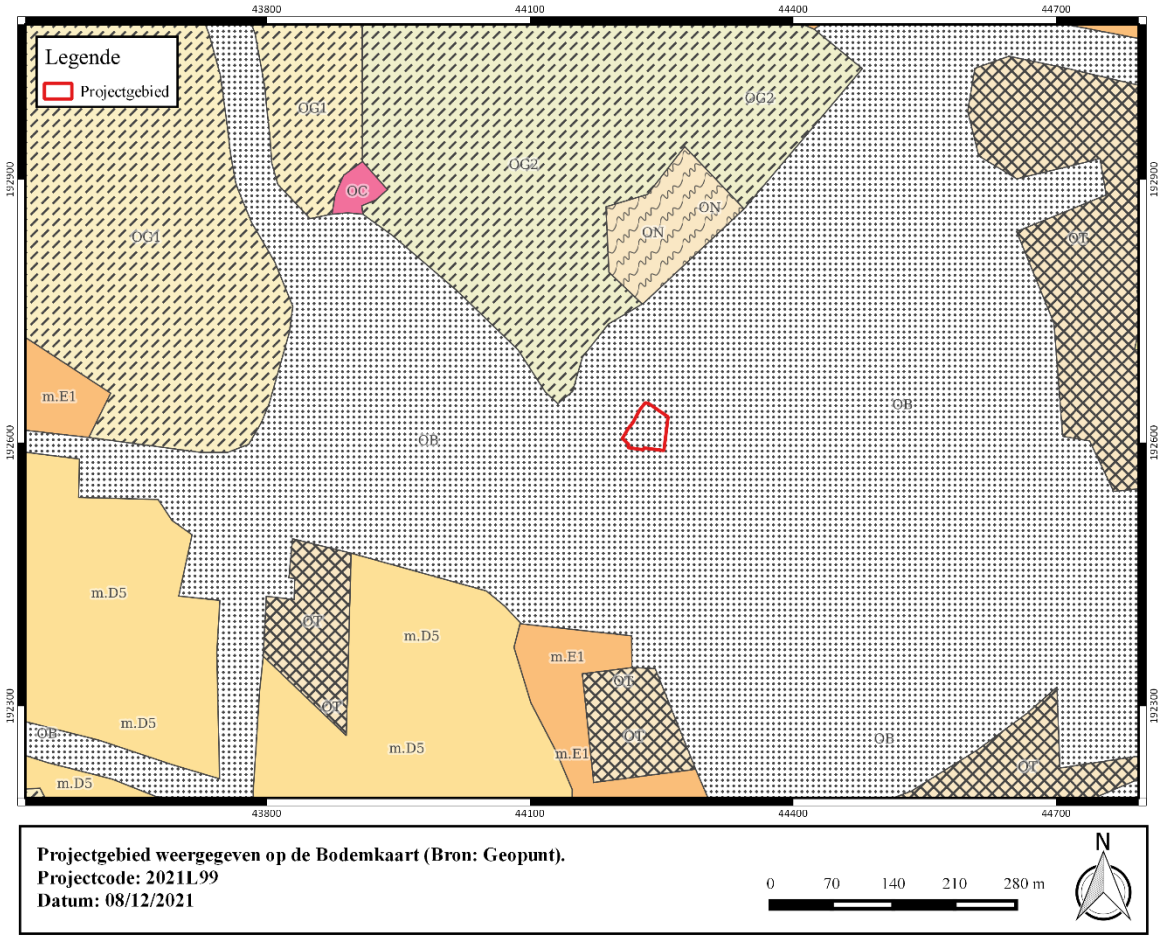

Figuur 14: Projectgebied weergegeven op de Bodemkaart (Bron: Geopunt).

1.4.3 Historische en archeologische voorkennis

1.4.3.1 Overzicht van de gekende archeologische waarden

Hieronder wordt een overzicht gegeven van het reeds uitgevoerd archeologisch onderzoek in de omgeving van het plangebied. Samengevat kan gesteld worden dat het stadsdeel waartoe het plangebied behoort, namelijk de 13e-eeuwse stadsuitbreiding richting de Handzamevaart, nog niet onderzocht is. Het onderzoek biedt aldus een unieke mogelijkheid om de stadsontwikkeling van Diksmuide verder te onderzoeken. Bij onderzoek aan de Wilgendijk 5 is beschoeiing gevonden van de zuidelijke oever van de Handzamevaart. Dergelijke beschoeiing kan ook verwacht worden binnen de huidige projectgrenzen. Bij veel archeologisch onderzoek binnen de stadskern is vastgesteld dat de top bestaat uit een puinpakket uit WO I. Ook het plangebied zal gedurende WO I volledig vernield geweest zijn.

Wilgendijk 5 (2019, ID 10048)

De bovenste laag wordt gekenmerkt door een gemiddeld 1 meter dik puinpakket en kan mogelijk in verband gebracht worden met de herbouwfase na WO I. Met uitzondering van antropogene accumulatiepakketten en enkele 19e – 20e -eeuwse bakstenen structuren werden er verder geen archeologische sporen of structuren aangetroffen. Een paalkuil kan mogelijk in verband gebracht worden met een houten beschoeiing ter hoogte van de zuidelijke oever van de vallei. Een gedeelte van een kuil die reikte tot in de geulsedimenten, kan eventueel wijzen op een winningskuil. Op basis van de vastgestelde bodemkundige waarnemingen én de positie van de antropogene accumulatiepakketten kan aangetoond worden dat het onderzoeksgebied gesitueerd is ter hoogte van de zuidelijke oever van de vallei van de Handzame.[1]

Generaal Baron Jacquesstraat 50 (ID 15064 , 2020)

Bij een proefsleuvenonderzoek aan de Baron Jacquesstraat werden geen relevante zaken aangetroffen. De aangetroffen structuren beperken zich tot puinpakketten uit WO I. Bijkomende boringen tot 80 cm reikten niet tot de moederbodem. Indicaties van sporen of aanwezigheid uit oudere periodes konden niet geattesteerd worden. De aanwezigheid van materiaal uit Wereldoorlog 1 is niet verrassend gezien de aanwezige rol van Diksmuide binnen dit verhaal. De aangetroffen spullen bevinden zich met heel veel puin binnen meerdere gelaagdheden wat doet vermoeden dat het hier gaat om een opvulling of nivellering van iets. Restanten van sporen of structuren gelinkt aan de Eerste Wereldoorlog zijn niet aangetroffen binnen de werkput.[2]

Generaal Baron Jacquesstraat

Ca. 80 meter ten zuidwesten van het projectgebied werd ter hoogte van het wegdek van de Baron Jacquesstraat een opgraving uitgevoerd naar aanleiding van geplande straat- en rioleringswerken. De resultaten van het veldwerk waren beperkt. De sporen concentreerden zich in de noordoostelijke helft van de werkput, en bestonden uit twee postmiddeleeuwse rioleringen opgebouwd uit baksteen, een klein muurfragment dat mogelijk niet in verband werd aangetroffen, en een muurfragment dat mogelijk een restant is van de 19de -eeuwse rooilijn die wordt weergegeven op de Atlas der Buurtwegen (ca. 1840). De zuidelijke werkputwand werd geregistreerd door middel van drie profielen (A, B en C). Aangezien de natuurlijke bodem niet kon bereikt worden werd getracht om het niveau van de natuurlijke bodem te bereiken door

[1] https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/notas/10048
[2] https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/notas/15064

middel van een boring. In de handmatig uitgevoerde boring werd op grote diepte een sterk organische vulling aangeboord die naar alle waarschijnlijkheid als grachtvulling kan worden geïnterpreteerd. Samen met het waargenomen metersdik ophogingspakket, zonder enig uitbraakspoor, boven deze vulling doet dit het vermoeden ontstaan dat de werkput was te situeren bovenop een gedempte brede stadsgracht.[3]

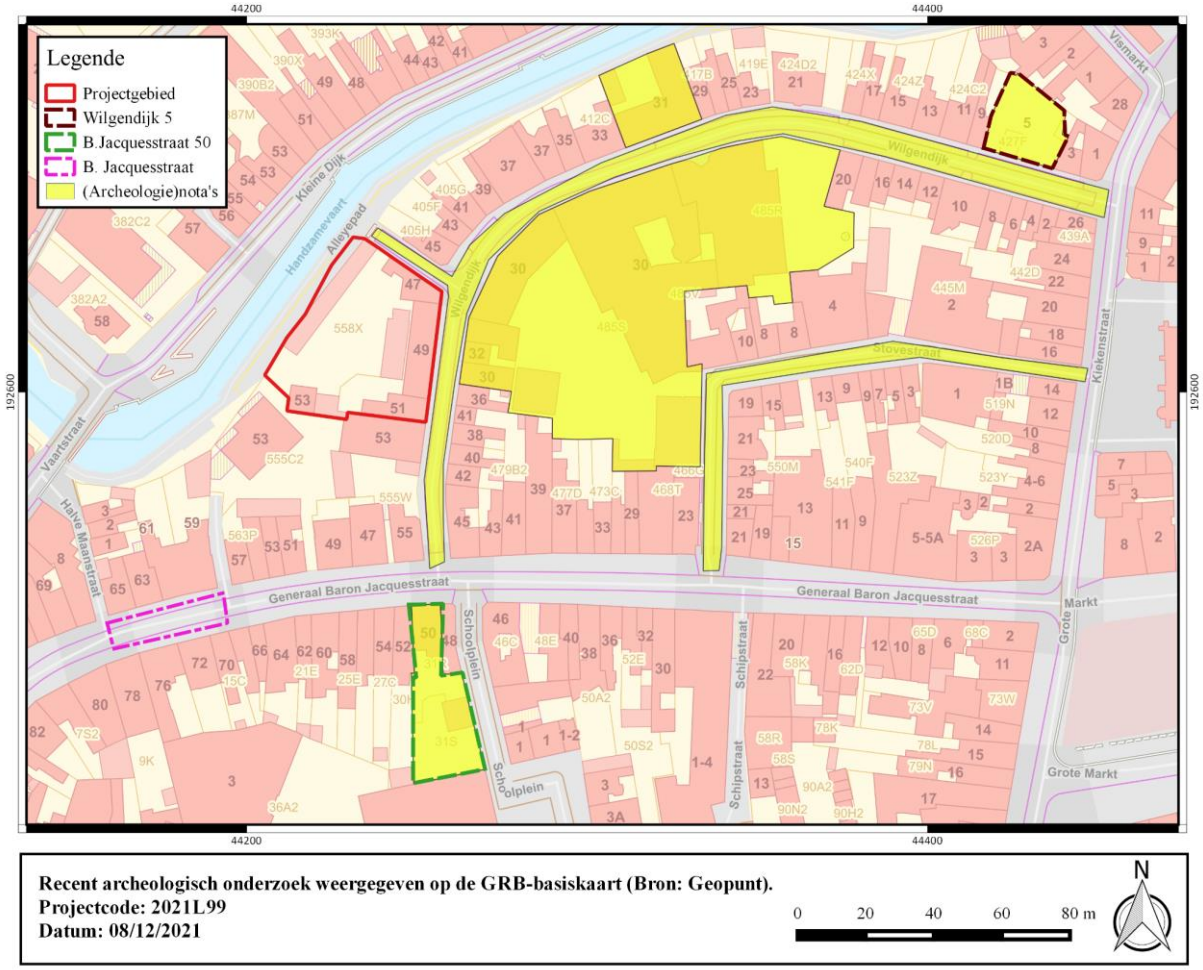

Figuur 15: Recent archeologisch onderzoek weergegeven op de GRB-basiskaart (Bron: Geopunt); *Gouden Leeuw-site (2011)*

In 2011 voerde Ruben Willaert BVBA een opgraving uit tussen de Reuzemolenstraat en de Generaal Baron Jacquesstraat (Gouden Leeuw-site).[4] Tot de oudste sporen behoort een brede, oost-west georiënteerde gracht die in het noordelijke deel van het plangebied werd aangesneden. Rekening houdende met de historisch-topografische gegevens, werd de grachtstructuur in verband gebracht met de pre-stedelijke kern uit de 11de eeuw of de 9de-eeuwse "burcht"-gracht. De gracht en de kuilen werden tijdens fase 2 gedempt en genivelleerd. Over het volledige opgravingsareaal werd net boven de moederbodem een ophogingspakket vastgesteld, dat aan de hand van het aangetroffen vondstenmateriaal te dateren is in de late 12de/vroege 13de eeuw. Deze resultaten zijn gelijkaardig aan de waarnemingen die tijdens de prospectie op de Grote Markt gedaan werden.

[3] Vandenplassche, A. Sadones,S. Vanoverbeke, R. 2017. Archeologische opgraving Diksmuide, Generaal Baron Jacquesstraat, BAAC Vlaanderen Rapport 497, p.47.
[4] PYPE P., BONCQUET T. & DE GRYSE J. 2012

Grote Markt (2016)

Figuur 16. Lokalisatie gracht, aangetroffen tussen de Generaal Baron Jacquesstraat (links) en de Reuzemolenstraat (rechts) (PYPE, BONCQUET & DE GRYSE 2012, fig. 18)

De voorbije jaren is een onderzoekscampagne uitgevoerd ter hoogte van de Grote Markt die nieuwe inzichten heeft geboden op de stadswording van Diksmuide. In 2016 werden 3 lange proefsleuven aangelegd. Ter hoogte van een geplande fontein werd een opgraving uitgevoerd en de rioleringswerken moesten archeologisch begeleid worden.

Tijdens de eerste helft van de 11e eeuw ontstond een kleine nederzetting die vrij snel in belang toenam en waarbij de Vismarkt hoogstwaarschijnlijk als het centrale marktplein te beschouwen is. De precieze omvang en of de kern al dan niet omwald/verstekt was bleef lang onbeantwoord. Onder de oudste ophogingspakketten van het marktplein werd echter een zeer brede, gedempte gracht aangetroffen, waarvan het vrij waarschijnlijk is dat het gaat om de gracht van de pre-stedelijke nederzetting. Deze gracht werd ook aangetroffen op de Gouden Leeuw site en sluit D-vormig aan op de laatste meander van de Handzamevaart. Wat de pre-stedelijke gracht betreft, kan op basis van de C14-dateringen voorlopig geconcludeerd worden dat de gebruiksfase tussen 1020 en 1160 te dateren is. Deze datering strookt met de datering van een aangetroffen pakket met tramplingsporen binnen het onderzoeksgebied. Bovenop deze laag situeren zich horizontale pakketten die in verband te brengen zijn met het ontstaan en het ophogen van de Grote Markt. De pakketten tonen aan dat de Grote Markt laagsgewijs opgehoogd werd in niet in 1 grote beweging.[5]

[5] DEGRYSE, J. EGGERMONT S. (nog in uitvoering)

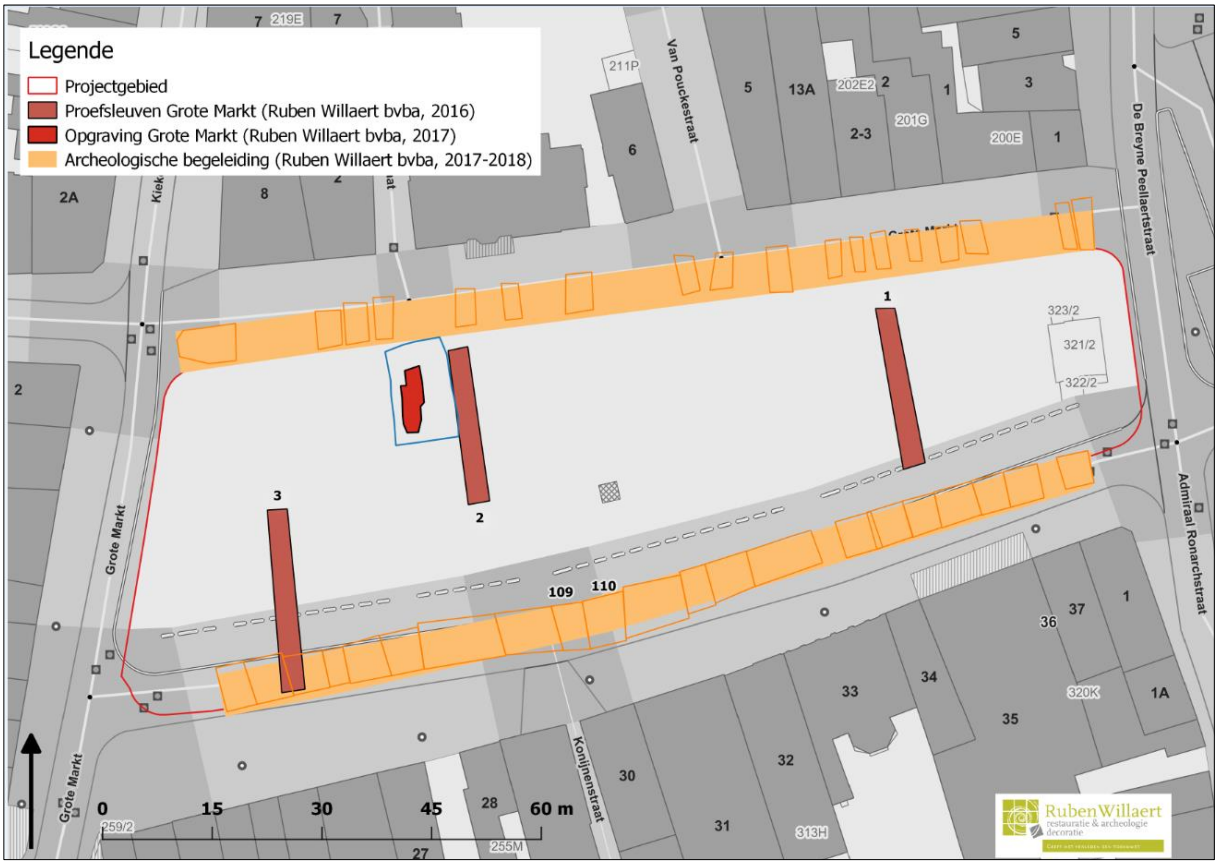

Figuur 17: Aanduiding onderzoeken ter hoogte van de Grote Markt (bron: Degryse, J.).

Reuzemolenstraat

Recent is ca. 120 meter ten westen van het plangebied een proefputtenonderzoek uitgevoerd ten zuiden van de Reuzemolenstraat.[6] Archeologische sporen of structuren werden niet aangetroffen en er is gebleken dat het onderzoeksgebied minstens tot het niveau van de geplande werken reeds grotendeels verstoord was als gevolg van recente bodemingrepen. Het onderzoeksgebied situeert zich net buiten de, intussen archeologisch aantoonbare, pré-stedelijke kern, begrensd door een D-vormige grachtstructuur, ingericht ter hoogte van de zuidelijke oever van de Handzame-Vallei (cfr.supr.) De vallei gaat terug tot een met geulsedimenten opgevulde getijdengeul. In functie van de verdere uitbouw van de pré-stedelijke kern werd in de loop van de 12e/eerste helft 13e eeuw de gracht van de pré-stedelijke kern opgegeven en gedempt en werd de zuidelijke oever van de vallei geleidelijk opgehoogd, en dit in zuidelijke en oostelijke richting door middel van grondaccumulatie gemengd met huishoudelijk afval. Deze antropogene pakketten werden duidelijk aangetroffen in de proefputten aan de Reuzemolenstraat.

[6] PYPE, P. COENAERTS, J. 2020

Figuur 18: Profiel 1 in Werkput 1 met antropogene accumulatie boven opgevulde geul, de bovenste meter bestaat uit een puinpakket (ABO nv 2020).

Archeologisch onderzoek ter hoogte van de 13e-eeuwse stadsuitbreiding *(dit zijn de woonblokken ten zuiden van de Grote Martk*) is zeer schaars. Bijna 200 meter ten zuidwesten van het plangebied – aan het Sint-Jansplein- werd in 2019 wel een proefputtenonderzoek uitgevoerd, maar deze leverde weinig sporen op. De oudst aangetroffen sporen konden in de late middeleeuwen gedateerd worden en waren een cultuurlaag en een ophogingspakket. Daarnaast werden enkele postmiddeleeuwse muurstructuren gevonden die geïnterpreteerd kunnen worden als afvoergoot. Twee muurfunderingen behoorden toe aan bebouwing waarvan de functie onduidelijk was maar die zeker in de middeleeuwen kon gedateerd worden. Als laatste werden enkele WO I-resten aangetroffen. De resten die niet in situ werden teruggevonden kunnen in verband gebracht worden met een WO I loopgraaf die dwars over het terrein liep.

Om de bodemopbouw te begrijpen werden enkele bodemprofielen geplaatst. Deze toonden aan dat de stratigrafische opbouw binnen het plangebied ernstig verstoord was. Op alle profielen werden verschillende ophogingspakketten/stortpakketten waargenomen waarbij vrij veel puin, resten van gele en rode bakstenen en brokjes kalkmortel aanwezig waren. De dikte van de ophogingspakketten kon variëren tussen de 1,7 en 2,3 meter.[7]

[7] Bot, B. 2019.

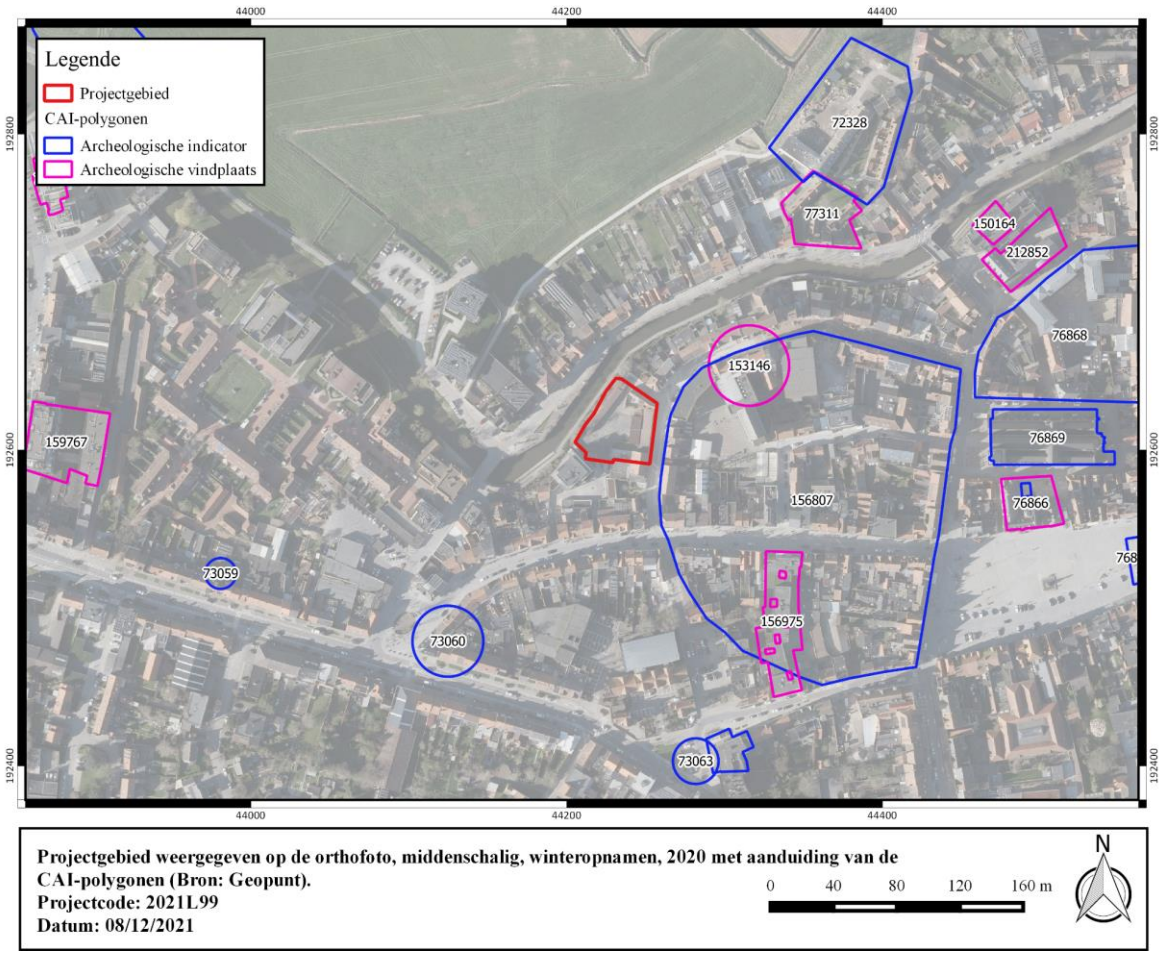

Figuur 19: Projectgebied weergegeven op het DHMV met aanduiding van de CAI-polygonen binnen een straal van 2 km van het projectgebied (Bron: Geopunt).

I. Archeologische vindplaatsen

76866	Controle van werken (2011); NK: 15 meter Late middeleeuwen: stadhuis – kerkhof rondom de Sint-Niklaaskerk – muren uit verschillende bouwfases Onbepaald: muurstructuren, vermoedelijk resten van een gevangenis uit de 17e eeuw. Bron: Dewilde, M. 2011: Rapportage vondstmelding. Stadhuis Diksmuide (West-Vlaanderen) 30/07/2011, onuitgegeven rapport.
77311	Controle van werken (Dewilde); NK: onbepaald Late middeleeuwen: "archeologisch niveau" met materiaal uit de eerste helft van de 14de eeuw 17de eeuw: klooster – huisjes van het klein begijnhof, bij uitbreidingswerken werden enkele constructieresten gevonden. Bron: Dewilde, M. 1987: Archeologische waarnemingen in Diksmuide, in Archaeologia Mediaevalis, 13-14/03/1987, p. 66

150164	Mechanische prospectie (2009); NK: 15 meter Late middeleeuwen: gracht – daarnaast ook recentere structuren en puinlagen Bron: Trommelmans, R., Mestdagh, B., Heyvaert, B. & Acke, B. 2009: Archeologische prospectie Vismarkt Diksmuide (prov. West-Vlaanderen), onuitgegeven rapport, Vzw Katholieke Bejaardenzorg Westhoek.
151468	Mechanische prospectie (2010); NK: 15 meter Volle middeleeuwen: In het profiel van de proefputten was een organisch zwart pakket aanwezig (veel aardewerk, dierlijk bot, hout en leer): waarschijnlijk een volmiddeleeuws ophogingspakket dat ook op de Grote Markt werd aangetroffen. Daaronder derde archeologische niveau dat teruggaat tot de 12de eeuw. Late middeleeuwen: Verschillende bakstenen en houten structuren / paaltjes, die duiden op bewoning op het terrein rond de 15de eeuw. Bron: Heyvaert, B.; Van Hove, S.; Acke, B., 2010. Archeologische prospectie Reuzenmolenstraat Diksmuide (prov. West-Vlaanderen). Basisrapport - oktober 2010, onuitgegeven rapport.
153146	Controle van werken; NK: 250 meter Nieuwe tijd: aardewerk Bron: de Loë, A.S.A.B., 17, p.48
156975	Opgraving (2011); NK: 15 meter Volle middeleeuwen: oost-west georiënteerde gracht met beschoeiing, mogelijk 12 m breed (gaat mogelijk terug op de 9de-eeuwse burchtgracht en de gracht rond de pre-stedelijke kern van de 11de eeuw), waarschijnlijk werd de gracht helemaal opgegeven na voltooiing van de nieuwe stadsgracht, aangelegd tussen 1270 en 1359 - een groot aantal kuilen: terrein was vrij intensief aangewend voor de extractie van het onderliggende substraat (klei), dit kan in verband gebracht worden met bv de bereiding van huttenleem of bepaalde artisanale activiteiten zoals pottenbakken - ophogingspakket net boven de moederbodem uit de 12de - 13de eeuw met veel vondstmateriaal - ophoging van het terrein en indeling ervan in bouwkavels ahv greppelstructuren (vanaf late 12de eeuw of vroege 13de eeuw) - het zogenaamde "zwarte" pakket is geen homogeen organisch pakket, maar een opeenvolging van verschillende pakketten verspitte moederbodem en organische (mest)pakketten, die in meerdere fasen tot stand gekomen zijn vanaf de late 12de - vroege 13de eeuw tot de late middeleeuwen (dus de delen van het terrein van de pre-stedelijke kern werden opgegeven, genivelleerd en opgenomen binnen de verdere "stads"uitbreiding – aardewerk – textielfragmenten, dierlijk bot, leerfragmenten, glas Late middeleeuwen: tonwaterputten – riolering – waterput – beerput

	Bron: Pype, P., Boncquet, T. & De Gryse, J. 2011: Archeologisch onderzoek op de Gouden Leeuw-site (Diksmuide, prov. West-Vlaanderen), onuitgegeven rapport Ruben Willaert bvba, Lapeirre woningbouw bvba.
159767	Mechanische prospectie (2011); NK: 15 meter Late middeleeuwen: restanten van middeleeuwse occupatielagen en tal van middeleeuwse aardewerkfragmenten (vooral grijs reducerend gebakken aardewerk) bewaard onder WO I-puinlaag. WO I: puinlaag die kan geassocieerd worden met verwoestingen uit WO I: bouwpuin, schrapnell, kogelfragmenten, stukken soldatenschoeisel, bom Bron: Wuyts F. & Deconynck J. 2011, Diksmuide Kasteelstraat. Rapportage archeologisch proefsleuvenonderzoek 26/10/2011 - 28/10/2011, GATE-rapport 31.
212852	Mechanische prospectie (2016); NK: 15 meter Late middeleeuwen: 2 kuilen, één met o.a. kersenpitten in de vulling. Wellicht te relateren aan een tuinindeling van deze locatie in de late middeleeuwen/ nieuwe tijden. Nieuwste tijd: muurwerk uit de fase van de wederopbouw na WOI, gefundeerd op puinpakketten. - resten van prikkeldraad en herbruik van materiaal van smalspoorwegen, te relateren aan versterkingen uit WOI op deze locatie. Bron: De Smaele B., Pieters H. 2016: Archeologisch onderzoek op de site Vismarkt te Diksmuide, ADEDE Archeologisch Rapport 64, Gent

II. Archeologische indicatoren

Historisch-cartografische en iconografische data

72328	Indicator cartografie; NK: 15 meter Late middeleeuwen: klooster - typisch pleinbegijnhof, bestaande uit twee huizenrijen gelegen langs de lange zijden van een grosso modo driehoekig begraasd pleintje met centraal gelegen ronde waterput. Na de Eerste Wereldoorlog heropgebouwd.
73059	Indicator cartografie; NK: 150 meter Middeleeuwen: molen
73060	Indicator cartografie; NK: 150 meter 18^{e} eeuw: molen
73063	Indicator cartografie; NK: 150 meter

	Middeleeuwen: molen
76868	Indicator cartografie; NK: 250 meter Volle middeleeuwen: motte
76869	Indicator cartografie; NK: 250 meter Volle middeleeuwen: kerk – 2 keer heropgebouwd, kerkhof rond de kerk werd ca. 1784 ontruimd en overgebracht naar de Woumenweg.
156807	Indicator cartografie middeleeuwen: circulaire vorm in het stratenplan (oude stadskern)

1.4.3.2 Historische context en bekende archeologische vindplaatsen

Door de ligging op de grens van het zandleemgebied is het niet uitgesloten dat de regio van Diksmuide vanouds door de mens werd gefrequenteerd. De hoger gelegen uitlopers van de pleistocene zandrug – met uitzicht op de valleien van Ijzer en Handzamevaart die rechtstreeks aansluiting hadden met de Noordzee – moeten een zekere aantrekkingskracht uitgeoefend hebben. Aan het sportplein van Diksmuide zijn recent circulaire en rechthoekige structuren, greppels en kuilen aangetroffen (wellicht funeraire structuren) die te dateren zijn in de metaaltijden. Aan de Tuinwijk zijn bij een onderzoek in 2015 tevens onregelmatige greppelstructuren aangetroffen uit de Romeinse tijd. Deze locaties situeerden zich op iets hoger gelegen terrein langsheen het alluvium van de Ijzer, wat ze aantrekkelijk maakte voor bewoning en bewerking. Het is niet met zekerheid te stellen in welke mate het plangebied gelegen is ter hoogte van de pleistocene zandrug of het alluvium. Artefactenconcentraties uit de steentijden kunnen geenszins uitgesloten worden, maar zijn – gelet op de ligging binnen de bebouwde stadskern - vermoedelijk vernield door de bouwactiviteiten door de laatste eeuwen heen.

In het verleden werd de hypothese geformuleerd dat in de 9de eeuw in Diksmuide, net zoals in bijvoorbeeld Alveringem, Veurne, Souburg en Middelburg, een ronde vluchtburcht opgericht werd als onderdeel van de zgn. *castella recens facta*[8]. Deze burchten (*castella*) maakten volgens deze hypothese deel uit van een verdedigingslinie tegen de invallen van de Noormannen. Deze burcht werd ten westen van de Grote Markt gelokaliseerd, op basis van anomalieën in de Popp-kaart uit het midden van de 19de eeuw[9]. Op de Gouden Leeuwsite werd een brede OW georiënteerde gracht aangetroffen, waarvan het verloop treffende overeenkomsten vertoont met de circulaire structuur[10].

De aard en de omvang van de bewoning in de 10de eeuw is vooralsnog vrij onduidelijk. In elk geval krijgt Diksmuide in 958 de toestemming van Boudewijn III, graaf van Vlaanderen, om een jaarmarkt te houden. Na de overstromingen in het kustgebied tijdens de eerste helft van de 11de eeuw ontstond op de rand van het overstromingsgebied een kleine nederzetting, die vrij snel in belang toenam. Aanwijzingen hiervoor zijn de oprichting van een kapel in 1089 en de vestiging van de heren van Esen als burggraven van Diksmuide op het einde van de 11de eeuw[11]. In deze pre-stedelijke nederzetting is de Vismarkt hoogstwaarschijnlijk als de oudste markt te beschouwen.

Zowel de vraag naar de precieze omvang van deze handelskern en de vraag of deze al dan niet omwald was, bleef lange tijd onbeantwoord. Bij het prospectieonderzoek dat in 2016 door Ruben Willaert nv uitgevoerd werd op de Grote Markt van Diksmuide, onder de oudste ophogingspakketten, een gedempte gracht aangetroffen[12]. Het gaat om een zeer brede gracht, die over de volledige lengte van de Grote Markt loopt. Op de bodem kwam een dik pakket zwarte, plastische klei voor. Dit pakket, dat de gebruiksfase van de gracht vertegenwoordigt, kwam tot stand door accumulatie van fijn organisch materiaal in nagenoeg stilstaand water. Bovenop dit grachtslib konden verschillende dempingspakketten geregistreerd worden. Deze pakketten vertegenwoordigen de opgave van de gracht en het nivelleren van het terrein in functie van de herinrichting ervan en de aanleg van de Grote Markt. Het is vrij waarschijnlijk dat het hier gaat om de gracht van de pre-stedelijke nederzetting. Deze gracht sluit D-vormig aan op de laatste meander van de Handzamevaart, vooraleer die in de IJzer uitmondt. De opgave

[8] VAN WERVEKE 1965,
[9] DE MEULEMEESTER 1981, 56-57; DE MEULEMEESTER 1986, 82-83. De cirkel, zoals die bijvoorbeeld in Veurne en Bergues zeer herkenbaar is, wordt in Diksmuide eigenlijk veroorzaakt door een bocht in de Handzamevaart (schriftelijke mededeling M. Dewilde).
[10] PYPE, BONCQUET & DE GRYSE 2012, 173-175.
[11] Diksmuide werd na 1089 afgesneden van de moederparochie Esen (DE MEULEMEESTER 1986, 83).
[12] DE GRYSE 2017, in opmaak.

van de gracht is in de 13de eeuw te situeren, wanneer de Grote Markt tot stand komt. Deze gracht werd ook aangetroffen op de Gouden Leeuw-site.

Vanaf het einde van de 11de eeuw groeit Diksmuide uit tot een belangrijke zeehaven. De monding van de IJzer drong op dat ogenblik nog zeer diep het binnenland in. Het belang van de stad wordt o.a. geïllustreerd door de toekenning van de stadsrechten midden 12de eeuw (waarschijnlijk voor 1163)[13]. Algemeen wordt aangenomen dat rond het einde van de 12de eeuw een tweeledig mottekasteel opgericht werd[14]. Deze motte wordt op basis van de historische bronnen enerzijds en de huidige percelleringspatronen anderzijds ten noorden van de Sint-Niklaaskerk gesitueerd. Het neerhof zou zich volgens deze hypothese tussen het opperhof en de Handzamevaart situeren. Waarschijnlijk werd de motte in opgegeven om de uitbreiding van Diksmuide langs de Handzamevaart mogelijk te maken. De militaire functie werd overgenomen door de stadsomwalling, die vanaf 1270 werd aangelegd, en het versterkt kasteel, dat in de loop van de 13de eeuw opgericht werd ter hoogte van de samenloop van de IJzer en de Handzamevaart (vandaar huidige benaming Kasteelstraat)[15]. **Het plangebied wordt vermoedelijk op het eind van de 13e eeuw opgenomen binnen het stadsweefsel.**

Door inpoldering en verzanding zal de scheepsvaart geleidelijk aan onmogelijk worden. De indijking van de Ijzerbedding – wellicht reeds in de 1e helft van de 12e eeuw, zou in de percelering nog talrijke sporen van ringdijken achterlaten. Deze steeds opschuivende bedijking wordt bekroond met de aanleg van de Ijzerdijk.

In een volgende fase werd de stad uitgebreid in zuidelijke richting. Het dambordpatroon wijst erop dat deze uitbreiding zeer planmatig verliep vanaf de Grote Markt met in het verlengde de huidige Generaal-Baron Jacquesstraat. De uitbreiding was duidelijk geënt op de Ieperstraat. De inrichting van de Grote Markt in het derde kwart van de 13de eeuw dateert deze uitbreiding. De stichting van het begijnhof en de vermelding van de Huidevettersdijk wijst erop dat de bewoning nu ook aan de overzijde van de Handzamevaart voorkwam.

Diksmuide vormt tussen de 13e en de 15e eeuw een belangrijk centrum voor de lakenproductie, gespecialiseerd in het oude luxueuze zware laken. De Honderdjarige Oorlog en het opstarten van een eigen productie in Engeland betekent de ondergang van de lakennijverheid.

Waarschijnlijk werd de stad onder graaf Gewijde van Dampierre, tussen 1270 en 1299, versterkt met aarden wallen en een verdedigingsgracht met vier poorten[16]. De contouren van deze eerste stadsversterking corresponderen min of meer met de tweede omwalling, aangelegd in 1359 na een uitbreiding van de stad in noordelijke richting. In het begin van de 15de eeuw werd de omwalling aangepast op initiatief van de heer van Diksmuide. Dankzij deze heraanleg ontstond een rechthoekig areaal en werd de stad met 1/3 uitgebreid. De volgende uitbreiding- verder in zuidelijke richting- kwam tot stand rond 1430. De uitbreiding was een poging om de lakennijverheid nieuw leven in te blazen en nieuwe arbeiders aan te trekken binnen een nieuwe omwalde nederzetting. T.g.v. financiële problemen werd enkel de omgrachting gerealiseerd[17]. Deze gracht werd aangetroffen bij het archeologisch onderzoek aan de Tuinwijk.[18] Het plangebied situeert zich precies buiten de stadsomwalling.

[13] T.g.v. de stichting van Nieuwpoort in 1163 verloor Diksmuide haar rol als belangrijke zeehaven.
[14] De hypothese is gebaseerd op analogie met andere steden en de gangbare tradities. De inventaris van Onroerend Erfgoed meldt: 'De eerste heer van Beveren, Diederik (1120-1148) wiens zoon Jordaan, burggraaf van Diksmuide wordt (vermeld in diplomatieke stukken in 1157), laat te Beveren een motte opwerpen. Vermits motteversterkingen in deze periode in tal van Vlaamse steden opgeworpen werden en vermits de heren van Beveren vasthouden aan de mottetraditie, lijkt het aannemelijk dat ze ook in Diksmuide een mottekasteel hebben opgericht.' (https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/121990).
[15] DE MEULEMEESTER 1986, 84.
[16] Sommigen dateren de eerste stadsomwalling in het begin van de 13de eeuw.
[17] DE WILDE 1986.
[18] PYPE P., DE SMAELE B. 2015

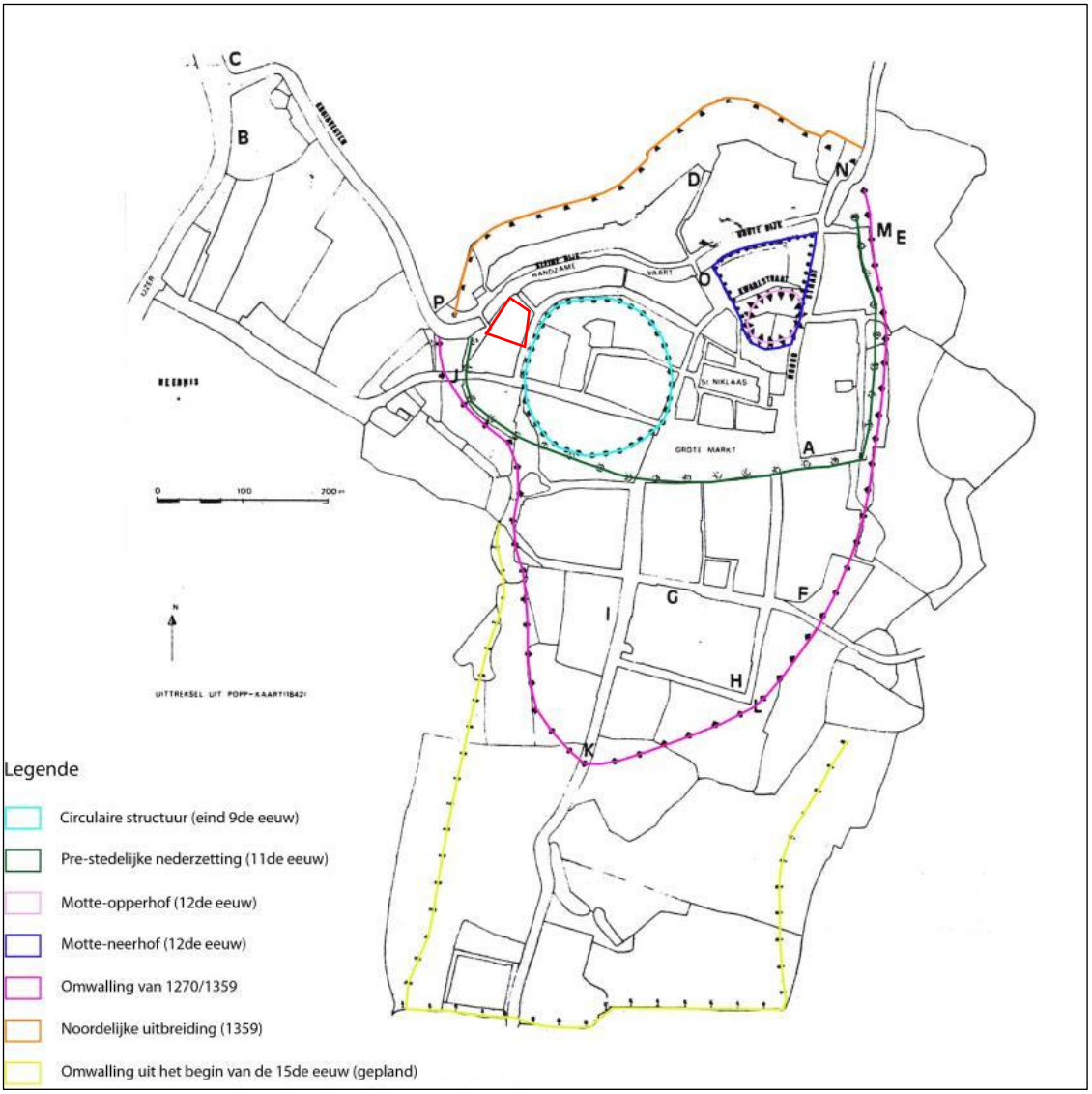

Figuur 20: Reconstructie van de stadsontwikkeling op de kadasterkaart van Popp met aanduiding van het onderzoeksterrein (rood). (DEWILDE 1986, 134-157.)

Gedurende de 17e eeuw lijdt Diksmuide zwaar onder de Tachtigjarige Oorlog en onder het krijgsgewoel in het kader van de imperialistische ambities van Lodewijk XIV. In deze periode wordt de stad verder versterkt. De Fransen nemen de stad een derde maal in 1688 (waarbij nadien wellicht de versterkingen gesloopt worden).

1.4.3.3 Archeologische indicatoren en cartografische bronnen

De eerste cartografische weergave van het projectgebied is op de Deventerkaart. Het plangebied is duidelijk bebouwd. Het verloop van de huidige Wilgendijk en de Weddingstraat is reeds duidelijk waar te nemen. De westzijde van het plangebied grenst aan de Handzamevaart. Verder ten westen is een stadspoort waar te nemen. Op het plan van Du Plouich is bebouwing weergegeven aan de straatzijde van de Wilgendijk. Het achterliggende terrein lijkt in gebruik te zijn als tuinzone. Opvallend is dat het verloop van de Weddingstraat niet weergegeven is.

Op het plan van Martinus Hacke is binnen de projectgrenzen, op de hoek van de Weddingstraat en Wilgendijk een vrij groot gebouw weergegeven. De rest van het terrein lijkt in gebruik als tuinzone. Tussen de tuin en de Handzamevaart is een tuinmuur aanwezig. De functie van het gebouw binnen de projectgrenzen is niet gekend. Ook op de Ferrariskaart is het plangebied bebouwd. Precies ten westen van het projectgebied situeert zich een brug over de Handzamevaart.

De 19e-eeuwse kaarten geven duidelijk bebouwing weer binnen de projectgrenzen. De bebouwing in de noordelijke terreinhelft bestaat uit 4 grotendeels aaneengesloten gebouwen rond een centraal binnenplein met toegang richting de Wilgendijk. Aan de zuidzijde van dit gebouw hangen nog twee vleugels. De functie van het gebouwenbestand wordt op de kaarten niet gespecifieerd en is dus niet gekend.

Figuur 21: Projectgebied weergegeven op de Deventerkaart, ca. 1560 (Bron: NGI Cartesius).

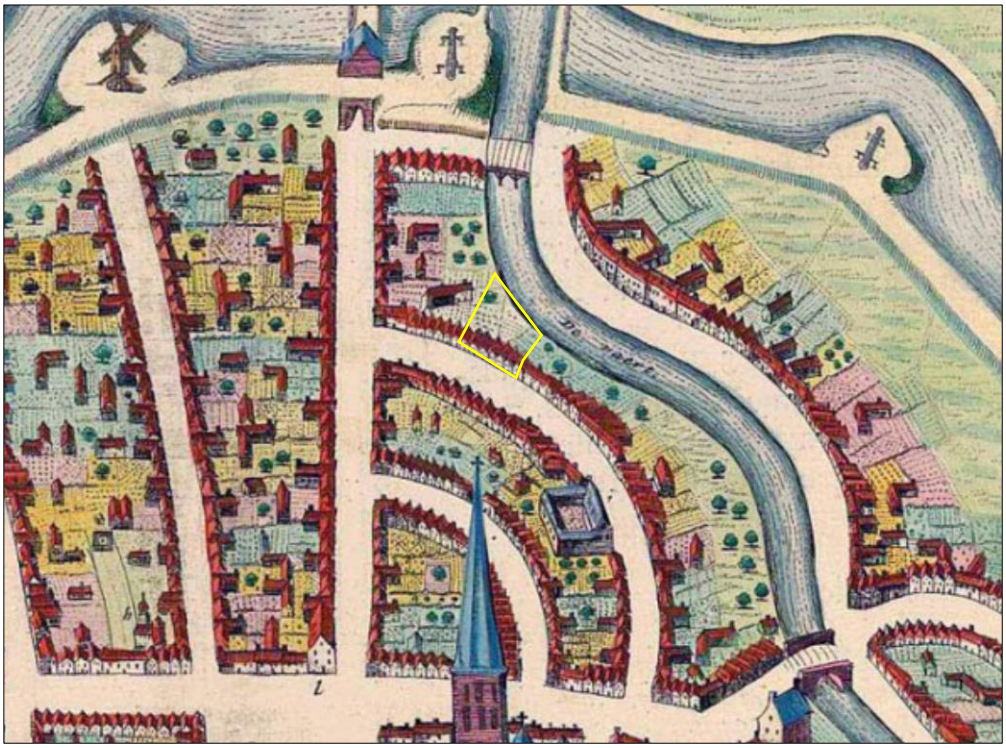

Figuur 22: Projectgebied weergegeven op de kaart van Vedastus Du Plouich, ca.1640 (Bron: Universiteitsbibliotheek Gent).

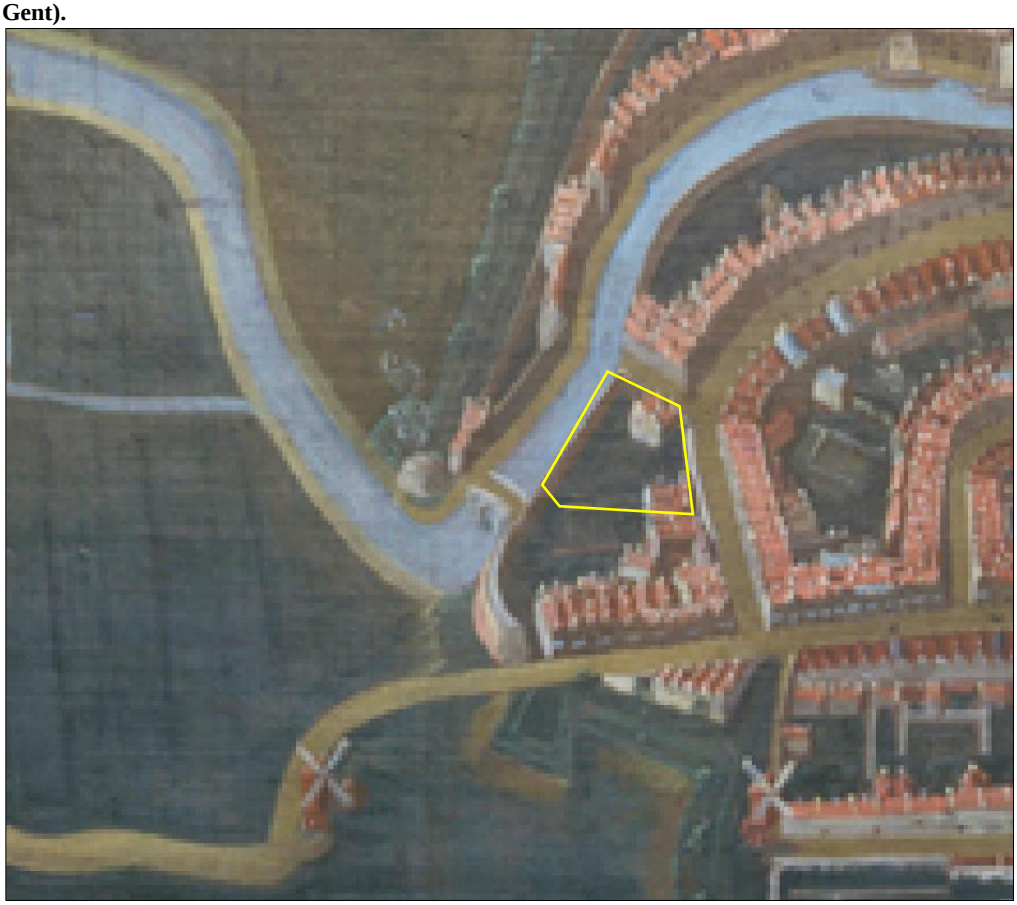

Figuur 23; Projectgebied weergegeven op het plan van Martinus Hacke, 1716 (Stadsarchief Diksmuide).

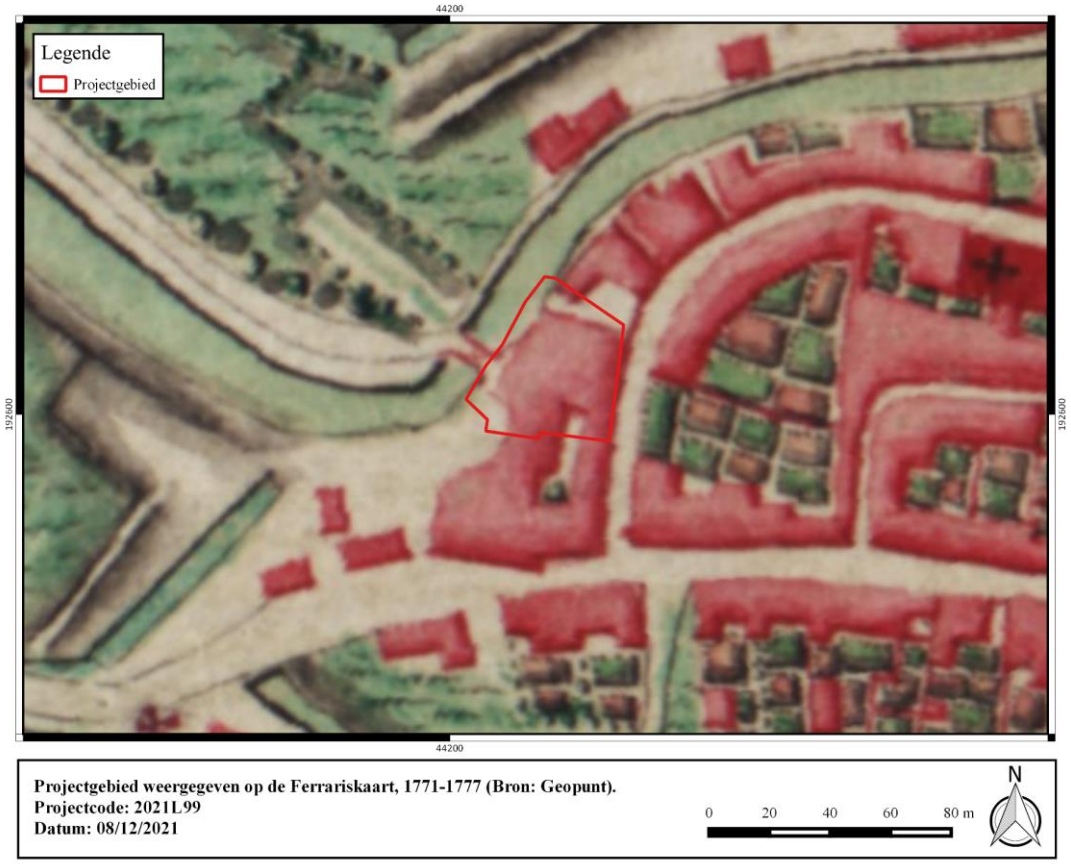

Figuur 24: Projectgebied weergegeven op de Ferrariskaart, 1771-1777 (Bron: Geopunt).

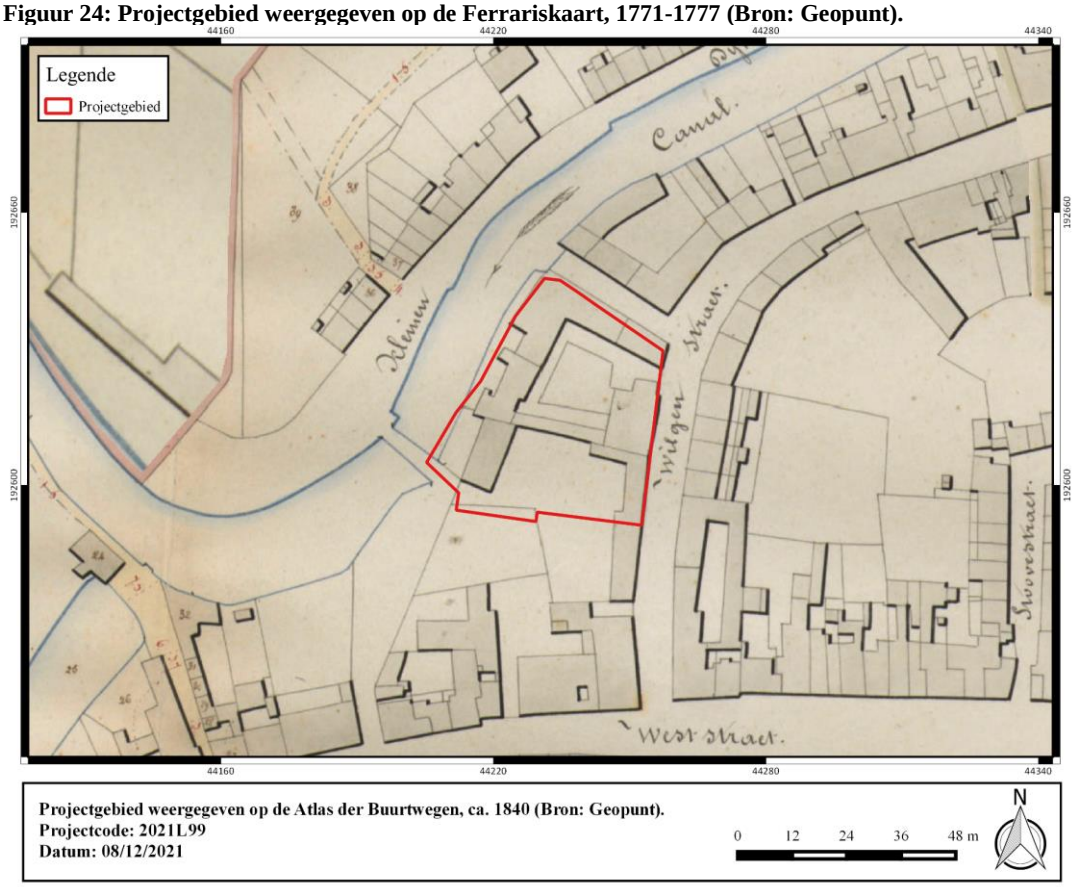

Figuur 25: Projectgebied weergegeven op de Atlas der Buurtwegen, ca. 1840 (Bron: Geopunt).

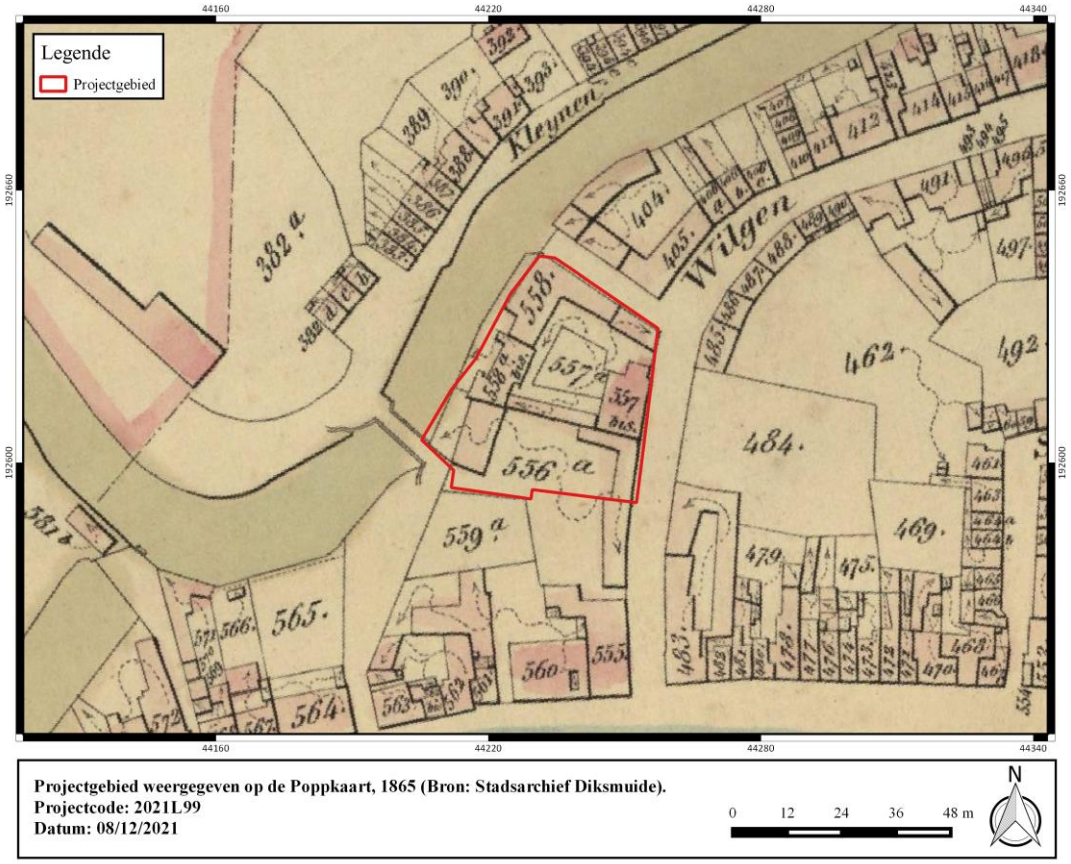

Figuur 26: Projectgebied weergegeven op de Poppkaart, 1842-1879 (Bron: Geopunt).

Figuur 27: Projectgebied weergegeven op de topografische kaart van 1883 (NGI Cartesius).

Na de val van de Antwerpse fortengordel en de terugtrekking van het Belgische Leger nadert de oorlog begin oktober 1914 met rasse schreden de Westhoek. Het Belgische Leger trekt zich terug achter de IJzer rivier en nabij Diksmuide wordt een bruggenhoofd opgericht. Omstreeks 15 oktober wordt door Belgische (Brigade Meiser) en Franse troepen (Brigade Fusiliers Marins) een verdedigingslinie opgeworpen ten oosten en zuiden van Diksmuide om weerstand te kunnen bieden aan de Duitse opmars. Na enkele schermutselingen barst op 18 oktober de IJzerslag los. Op 25 oktober worden de polders tussen de IJzer en de spoorwegberm tussen Diksmuide en Nieuwpoort onder water gezet waardoor het front muurvast komt te zitten.

Het projectgebied bevindt zich binnenin de Franse verdedigingsgordel in de regio die verdedigd werd. Die eerste week van november zijn er verschillende Franse aanvallen, de linies blijven echter behouden zoals ze zijn. Op 10 november neemt het Duitse artillerievuur toe zijn er zware Duitse aanvallen waarbij men erin slaagde om door de Franse linies heen te breken. De Franse en Belgische troepen waren genoodzaakt om het bruggenhoofd Diksmuide op te geven en zich terug te trekken op de westelijke oever van de IJzer. Het projectgebied komt binnen de Duitse linies te liggen. Vooral vanaf het najaar van 1917 worden de beschietingen steeds heviger. Zo goed als volledig het landschap wordt herschapen in een omvangrijk kraterlandschap. Op 28 september gaat het eindoffensief van start aan het front in België. Het projectgebied zal reeds op 29 september 1918 door Belgische troepen worden bevrijd.

Teneinde een correcte inschatting te maken van het eventueel aanwezig archeologische erfgoed uit WO I werd nagevraagd of een luchtfotografische studie relevant zou zijn voor het projectgebied. Luchtfoto's geven geen WO I-structuren binnen de projectgrenzen en tonen een 100 procent vernield terrein. Omwille van het ontbreken van sporen werd afgezien van de opmaak van een studie met luchfoto's.[19]

Na WO I breekt een periode van herstel aan. Alle bebouwing binnen de projectgrenzen dateert dus van na WO I.

[19] Contact met Dr. Birger Stichelbaut (UGent) op 09/12/2021.

1.4.3.4 Huidige gebruik en verstoringen

De orthofotosequentie geeft quasi geen evolutie weer in het bodemgebruik binnen de contour van het plangebied gedurende de laatste decennia. Reeds op de oudste luchtopname is de huidige bebouwing waar te nemen.

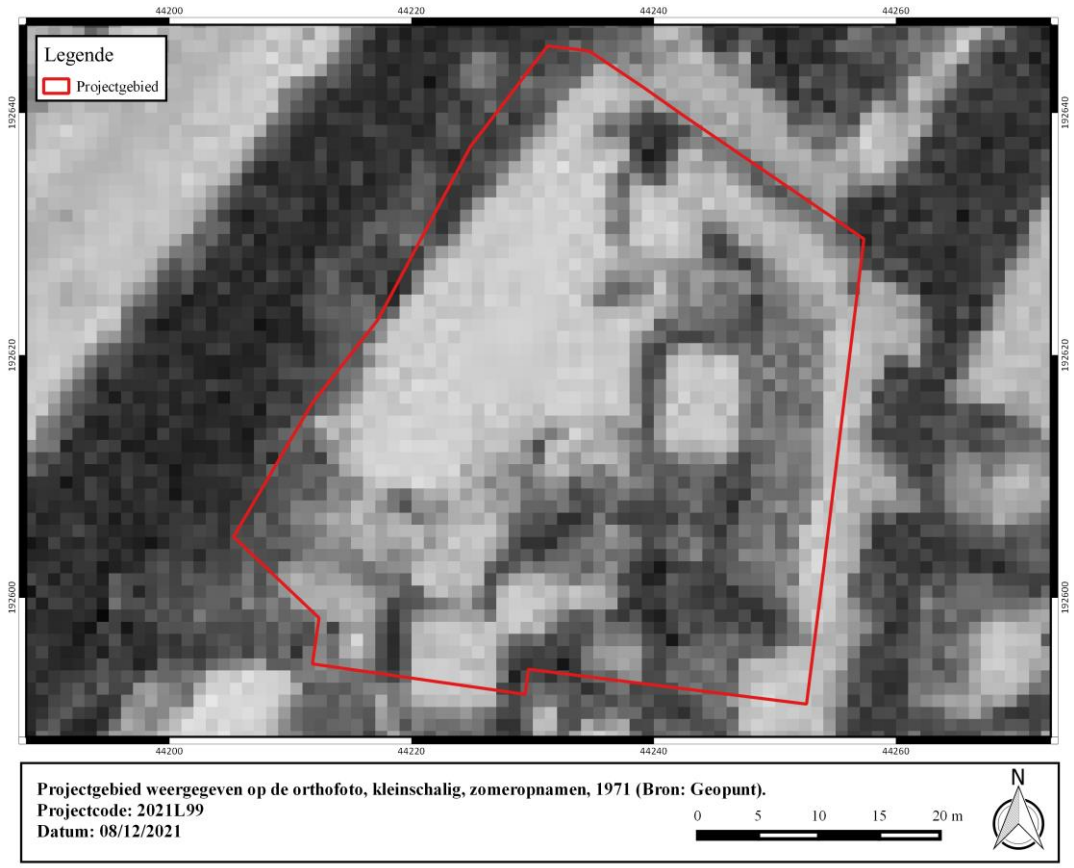

Figuur 28: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, kleinschalig, zomeropnamen, 1971 (Bron: Geopunt).

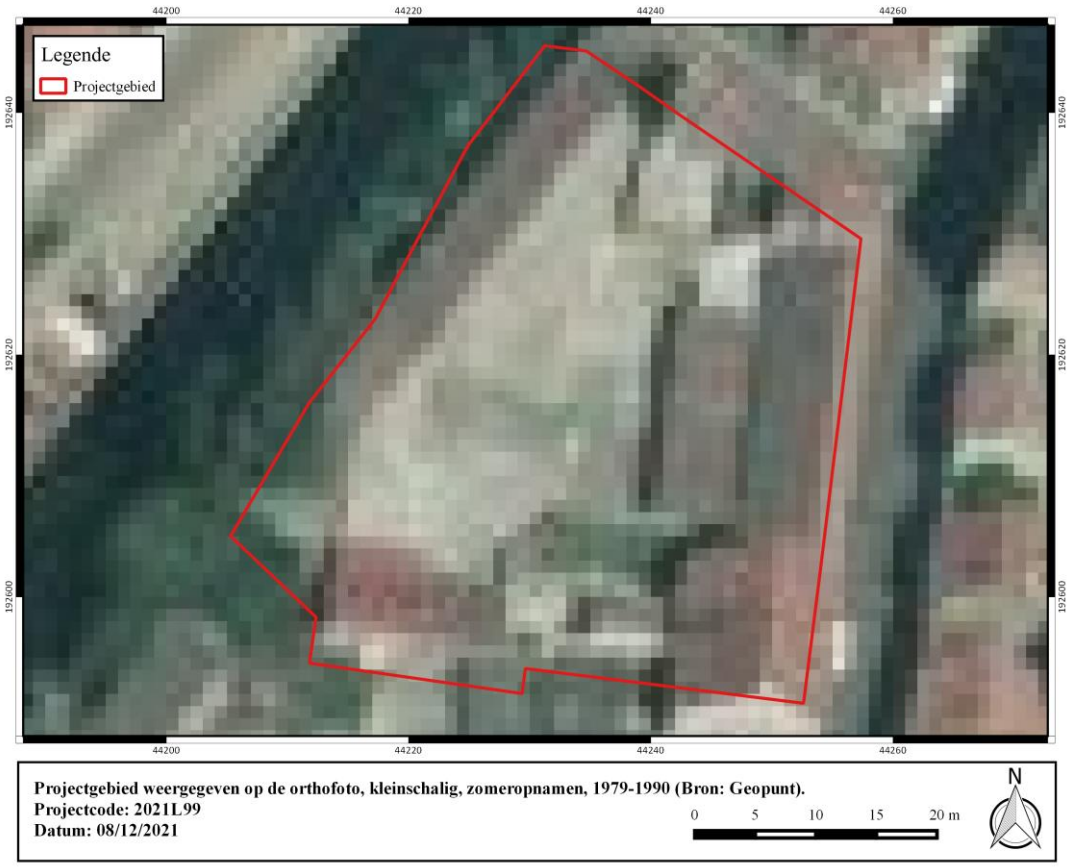

Figuur 29: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, kleinschalig, zomeropnamen, 1979-1990 (Bron: Geopunt).

Figuur 30: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschalig, winteropnamen, 2000-2003 (Bron: Geopunt).

Figuur 31: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschalig, winteropnamen, 2008-2011 (Bron: Geopunt).

Figuur 32: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschalig, winteropnamen, 2020 (Bron: Geopunt).

1.5 Synthese

De opdrachtgever plant de sloop van de bebouwing binnen de projectgrenzen en navolgend de realisatie van een meergezinswoning met ondergrondse parkeergelegenheid. Deze ondergrondse parkeergelegenheid zal een oppervlakte hebben van ca. 1150 m² en wordt aangelegd tot op een diepte van ca. 427 cm-mv. Het projectgebied situeert zich aan de Wilgendijk in Diksmuide en heeft een oppervlakte van ca. 1896 m². Het terrein is gelegen binnen de vastgestelde archeologische zone van de historische stadskern van Diksmuide.

Fysisch-geografisch is het projectgebied gelegen op een uitloper van de Rug van Westrozebeke richting de samenvloeiing van de Handzamevaart en de Ijzer. Het detailbeeld van het hoogtemodel doet vermoeden dat er binnen de projectgrenzen reeds maaivelwijzigingen hebben plaatsgevonden die in verband te brengen zijn met de realisatie van de aanwezige bebouwing. De Quartair Geologische Kaart geeft een profielopbouw weer met een basis van fluviatiele afzettingen van het Weichseliaan, gevolgd door een eolische afzetting van het Weichseliaan tot vroeg-Holoceen. De top bestaat uit een getijdenafzetting van het Holoceen. De bodemkaart geeft omwille van de bebouwde toestand geen info weer. In de omgeving zijn opgehoogde en uitgebrikte gronden weergegeven.

het stadsdeel waartoe het plangebied behoort, namelijk de 13e-eeuwse stadsuitbreiding richting de Handzamevaart, is nog niet archeologisch onderzocht. Onderzoek binnen de projectgrenzen biedt aldus een unieke mogelijkheid om de stadsontwikkeling van Diksmuide verder te onderzoeken. Bij onderzoek aan de Wilgendijk 5 is beschoeiing gevonden van de zuidelijke oever van de Handzamevaart. Dergelijke beschoeiing kan ook verwacht worden binnen de huidige projectgrenzen. Bij veel archeologisch onderzoek binnen de stadskern is vastgesteld dat de top bestaat uit een puinpakket uit WO I. Ook het plangebied zal gedurende WO I volledig vernield geweest zijn. Archeologisch onderzoek bracht voornamelijk middeleeuwse en vroegmoderne sporen van wonen en werken aan het licht.

Het projectgebied situeert zich net ten westen van de 9e-eeuwse vluchtburg en wordt vermoedelijk in de 13e eeuw opgenomen in het stadsweefsel. Historisch kaartmateriaal toont aan dat zeker in de 16de eeuw het plangebied deels bebouwd was. De westelijke zone van het plangebied is tot in de 18de eeuw tuinzone/achtererven. 19de-eeuws kaartmateriaal toont bebouwing binnen het plangebied. De bebouwing in de noordelijke terreinhelft bestaat uit 4 grotendeels aaneengesloten gebouwen rond een centraal binnenplein met toegang richting de Wilgendijk. Aan de zuidzijde van dit gebouw hangen nog twee vleugels. Luchtfoto's geven geen WO I-structuren binnen de projectgrenzen en tonen een volledig vernield terrein.

Op basis van het bureauonderzoek kan gesteld worden dat er potentieel een site met een complexe stratigrafie kan verwacht worden. Gezien de aanwezigheid van historische bebouwing vanaf zeker het midden van de 16e eeuw (op basis van het historisch kaartmateriaal) zijn verdere onderzoeksfases noodzakelijk om een waardevol assessment te kunnen maken van het projectgebied. Er kunnen immers altijd oudere fasen van bebouwing, maar ook randstructuren als waterputten, beerputten, artisanale kuilen, bijgebouwen of andere structuren, voorkomen op de achtererven van deze historische bebouwing. Oudere sporen (middeleeuws en/of Romeins) zijn niet uit te sluiten. Dit stadsdeel van Diksmuide werd nog niet archeologisch onderzocht, dus verder onderzoek kan waardevolle informatie bieden.

2 Bibliografie

Agentschap Onroerend Erfgoed 2021

AGIV

BOT, B. 2019. Nota Programma van maatregelen. Sint-Jansplein Diksmuide (West-Vlaanderen), 5p.

DE GRYSE, J. EGGERMONT, S. Opgraving Diksmuide Grote Markt, Ruben Willaert NV (in uitvoering).

DE MEULEMEESTER, J. 1981, Circulaire vormen in het Vlaamse kustgebied. *Archaeologia Belgica*, 234.

DE MEULEMEESTER, J. 1986, Burchten en Stadsontwikkeling: archeologische beschouwingen bij de kaarten van Jacob van Deventer, in: *Ten Duinen*, Bulletin van het wetenschappelijk en kultureel centrum van de Duinenabdij en de westhoek, nr. 16, pp. 73-91.

DE SMAELE B., PIETERS H. 2016, Archeologisch onderzoek op de site Vismarkt te Diksmuide, ADEDE Archeologisch Rapport 64, Gent

DE WILDE, M. 1986, De topografische groei van Diksmuide-Deel I, in: *Den Dyzere*, jg. 5, nr. 4, pp. 134-158.

DOV Vlaanderen

Geoportaal

Geopunt

NGI Cartesius

PYPE P., BONCQUET T. & DE GRYSE J. 2012, Onderzoek op de Gouden Leeuw-Site (Diksmuide, West-Vlaanderen), in: *Archaeologia Mediaevalis*. Kroniek 35. Gent, 173-175.

PYPE, P. COENAERTS, J. 2019. Archeologische evaluatie van het bodemarchief ter hoogte van de Wilgendij 5-7 te Diksmuide (West-Vlaanderen). ABO Rapport 493.

PYPE, P. COENAERTS, J. 2020 : Archeologische evaluatie van het bodemarchief langs de Reuzemolenstraat te Diksmuide (West-Vlaanderen), ABO Rapport 1301

PYPE P., DE SMAELE B. 2015: Diksmuide Tuinwijk, ADEDE archeologisch rapport 44, Gent.

Stadsarchief Diksmuide

TROMMELMANS, R., MESTDAGH, B., HEYVAERT, B. & ACKE, B. 2009: Archeologische prospectie Vismarkt Diksmuide (prov. West-Vlaanderen), onuitgegeven rapport, Vzw Katholieke Bejaardenzorg Westhoek

Van Ranst, E. & Sys, C. 2000. Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart van Vlaanderen. Universiteit Gent.